

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Dita Hornáková

Nepominutelný dědic a problematika jeho vydědění

Diplomová práce

Olomouc 2020

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Nepominutelný dědic a problematika jeho vydědění vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Hranicích dne 14. 01. 2020

Dita Horňáková

Poděkování:

Ráda bych touto cestou poděkovala JUDr. Václavu Bednářovi, Ph. D., za veškerou pomoc a cenné rady poskytnuté mi při vedení této diplomové práce. Rovněž bych ráda poděkovala své rodině a všem blízkým přátelům za podporu nejen při psaní diplomové práce, ale i během celého studia.

Obsah

Seznam použitých zkratk	5
Úvod	6
1 Vymezení základních pojmů	9
1.1 Dědic	9
1.2 Nepominutelný dědic	10
1.3 Vydědění	11
2 Historický exkurz do úpravy dědického práva	12
3 Nepominutelný dědic dle NOZ	19
3.1 Osoby nepominutelného dědice	19
3.2 Povinný díl	20
3.3 Procesní postavení nepominutelného dědice	26
4 Vydědění a jeho důvody	29
4.1 Vydědění	29
4.1.1 Pojem vydědění	29
4.1.2 Formální náležitosti	30
4.1.3 Obsahové náležitosti	32
4.2 Důvody vydědění	34
4.2.1 Neposkytnutí potřebné pomoci v nouzi	34
4.2.2 Neprojevování opravdového zájmu	35
4.2.3 Odsouzení pro trestný čin za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze	36
4.2.4 Trvalé vedení nezřízeného života	37
4.2.5 Vydědění pro dědickou nezpůsobilost	38
4.2.6 Vydědění pro zadlužení a marnotratnost	40
4.2.7 Vydědění mlčky a po právu	41
5 Krátké porovnání s francouzskou právní úpravou	43
Závěr	45
Seznam použitých zdrojů	48
Abstrakt	52
Klíčová slova	52
Abstract	53
Key words	53

Seznam použitých zkratek

ABGB, OZO	Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie, Obecný zákoník občanský
CC	Code civil des Français, Francouzský občanský zákoník
EŘ	Zákon č. 120/2001 Sb., exekuční řád
NOZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
NS	Nejvyšší soud České republiky
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
OZ 1950	Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
OZ 1964	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
PACS	Pacte civil de solidarité
SJM	Společné jmění manželů
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
ÚS	Ústavní soud České republiky
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Úvod

Tématem mé diplomové práce je osoba nepominutelného dědice a problematika jeho vydědění. Celá tato problematika je upravena v rámci dědického práva, jež je součástí občanského práva, které prošlo rozsáhlou rekodifikací související s přijetím zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Právě dědické právo zaznamenalo v rámci této rekodifikace nejrozsáhlejších změn. V rámci předchozí právní úpravy bylo dědické právo upraveno v rámci 27 paragrafů, v současnosti je upraveno v rámci hlavy třetí části třetí NOZ a míří na něj celkem 245 paragrafů. NOZ přináší do dědického práva celou řadu nových institutů, které mají být zohledněním kritiky předchozí právní úpravy. Jednou z podstatných změn, kterou NOZ přinesl, bylo postavení zásady závaznosti zůstavitelovy vůle pro dědice do svého základu.¹ Zákon však zároveň klade zůstavitelově svobodné vůli určité hranice. Jednu z takových hranic lze spatřovat v zásadě, že vydědění nemá být podporováno, a proto jsou důvody, pro které může zůstavitel vydědit svého nepominutelného dědice stanoveny taxativně. Zůstavitel tedy nemůže svého nepominutelného dědice svévolně vydědit, pokud není dán důvod vydědění.

Hlavním důvodem, proč jsem si zvolila jako téma své diplomové práce osobu nepominutelného dědice, jeho vydědění, jsou již výše zmíněné rozsáhlé změny, které dědické právo dostalo. Dalším důvodem byla skutečnost, že oblast dědického práva obecně je vždy aktuální a diskutované téma, a to nejen u nás, ale i ve všech koutech světa. Většina lidí se během svého života alespoň jednou setká v jakékoliv podobě s problematikou dědického práva, ať již v postavení dědice nebo poté v postavení budoucího zůstavitele, například v rámci pořízení pro případ smrti (závěti). Dědická řízení jsou mnohdy vleklá a nepříjemná jednání, kdy dochází v rodině k hádkám o majetek a někdy to skončí i přerušением kontaktů v rodině. Dle mého názoru je proto potřeba k dědickému právu a všemu, co s ním souvisí přistupovat obezřetně s notnou dávkou empatie. Je proto zapotřebí, aby byla tato oblast zcela jasně pochopitelná nejen pro odbornou, ale i pro laickou veřejnost.

Cílem mé diplomové práce bude především popsat současnou právní úpravu osoby nepominutelného dědice a jeho vydědění a upozornit na případné změny, kterých tyto instituty dostaly oproti předchozí právní úpravě díky přijetí zákona č. 89/2012 Sb. V rámci své

¹ ŠEŠINA, Martin, MUZIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019, s. 3

diplomové práce nebudou vycházet pouze z bezprostředně předcházející právní úpravy, ale i z úpravy v rámci OZO nebo vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937.

V průběhu diplomové práce bych chtěla především odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, zda je právní úprava nepominutelného dědice po rekonstrukci soukromého práva efektivní, systematická a v první řadě dostačující. A dále zda právní úprava nějakým způsobem reagovala na kritiku úpravy dědického práva v rámci předchozí právní úpravy. Dalším významným prvkem bude komparace s některými zahraničními úpravami.

Diplomová práce je systematicky rozdělena do pěti kapitol, které se dále dělí na jednotlivé podkapitoly. První kapitola se zaměřuje na vymezení základních pojmů souvisejících s dědickým právem a relevantních pro tuto diplomovou práci. V rámci této kapitoly budou vymezeny pojmy jako dědic, nepominutelný dědic a vydědění, rovněž bude vymezen pojem odkaz. Druhá kapitola se poté bude zabývat historickou úpravou dědického práva, konkrétně se zaměřuje na historický vývoj institutů relevantních pro tuto diplomovou práci. Tato kapitola pojednává o vývoji dědického práva od dob práva římského, přes středověk až do současnosti. Zvýšená pozornost je věnována úpravě v Českých zemích a rozdílům mezi jednotlivými úpravami. Třetí kapitola se posléze bude věnovat úpravě nepominutelného dědice dle zákona č. 89/2012 Sb. První podkapitola se bude zabývat vymezením, které osoby jsou za nepominutelného dědice považovány. Druhá podkapitola se následně bude zabývat vymezením povinného dílu. V rámci této podkapitoly bude rozebrána velikost povinného dílu, způsoby úhrady povinného dílu a rovněž možnost započtení na povinný díl a dědický podíl. Poslední podkapitola se nakonec bude zabývat procesním postavením nepominutelného dědice v rámci řízení o pozůstalosti. Čtvrtá kapitola bude pojednávat o vydědění. V rámci první podkapitoly bude rozebrán pojem vydědění, formální a obsahové náležitosti vydědění. V rámci části zabývající se formálními náležitostmi dojde i k vymezení pojmu tzv. negativní závěti. Druhá podkapitola se poté bude zabývat jednotlivými důvody vydědění, jejich zákonným vymezením dle zákona č. 89/2012 Sb. Jednotlivé zákonné důvody vydědění budou rozebrány a bude vyloženo jejich smysl a účel. Rovněž dojde k vymezení rozdílů jednotlivých důvodů vydědění oproti předchozí právní úpravě. Zvláštní pozornost bude věnována problematice vydědění mlčky a po právu. Pátá a poslední kapitola se nakonec zaměří na porovnání české právní úpravy s úpravou zahraniční, konkrétně francouzskou právní úpravou. Tato kapitola bude zaměřena na vymezení osob nepominutelných dědiců ve francouzské úpravě, v následující části se bude zabývat dědickou nezpůsobilostí dle francouzské právní úpravy.

Diplomová práce vychází především z jednotlivých občanských zákoníků účinných na našem území, důvodové zprávy k NOZ, odborných článků a odborné literatury. S ohledem na nedostatečnou judikaturu soudů k NOZ z důvodu jeho krátkodobé účinnosti, budou v případě vhodnosti použity judikáty vztahující se k OZ 1964, popř. i k jiným občanskoprávním předpisům, dříve účinným na našem území.

Tato diplomová práce je psána za použití dvou základních metod, jedná se o metodu popisnou a metodu komparativní. Popisná metoda je užívána především pro vymezení jednotlivých pojmů relevantních pro tuto diplomovou práci, a dále pro deskripci soudní judikatury, popř. jejího vývoje. Metoda komparativní je poté využívána při srovnání právní úpravy v NOZ s předchozími právními úpravami, popř. s úpravou zahraniční.

1 Vymezení základních pojmů

1.1 Dědic

Pojem dědic, jak už sám název napovídá, je jedním z nejzákladnějších pojmů celého dědického práva. Z tohoto důvodu je nezbytné si tento pojem vysvětlit úvodem diplomové práce. Za dědice se považuje osoba, ať již fyzická či právnická, která má právo na určitou část pozůstalosti. Legální definici pojmu dědic nalezneme v § 1475 odst. 3 NOZ, který stanoví: „Komu náleží dědické právo, je dědic, a pozůstalost ve vztahu k dědici je dědictví.“

Pro vznik dědického práva a vznik nároku na část pozůstalosti je nezbytné splnění několika podmínek. První podmínkou je smrt člověka, tedy zůstavitele. Druhou nezbytnou podmínkou je reálná existence pozůstalosti. Pozůstalostí je dle § 1475 odst. 2 NOZ „celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci.“ V rámci této podmínky je nezbytné rozlišovat mezi pojmem dědictví a pozůstalost, stejně jako to činí NOZ. Primární rozdíl je dán subjektivním vztahem dědice k oběma institutům. Dědictvím je to, co skutečně připadlo dědici jako důsledek řízení o pozůstalosti.² Pozůstalostí je naproti tomu celé jmění zůstavitele, které je způsobilé přejít na dědice.³ I v rámci této diplomové práce je rozlišování těchto dvou pojmů důsledně dodržováno. Třetí podmínkou je existence dědice, který musí být k dědění způsobilý. Podmínky způsobilosti dědice budou probrány dále v diplomové práci. Čtvrtou a zároveň poslední podmínkou je přijetí dědictví.

Vzhledem k tomu, že NOZ zavádí nový pojem – odkaz, je zapotřebí vymežit základní rozdíly mezi pojmem dědic a odkazovník. Primární rozdíl spočívá v tom, že zatímco dědici náleží pozůstalost nebo podíl na ní, odkazovníku zůstavitel zůstává jen jednotlivou věc, popř. několik věcí určitého druhu.⁴ Další rozdíl lze spatřovat v tom, že zatímco dědic nabývá spolu s dědictvím také odpovídající podíl na dluhích, které jsou součástí zůstavitelovi pozůstalosti, odkazovník může nabýt odkaz zcela bez dluhů.⁵ V případě způsobilého dědice se tedy jedná o sukcesi univerzální, kdežto u odkazovníka jde pouze o sukcesi singulární. Další rozdíl lze

² ŠEŠINA, Martin, MUZIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019, s. 17.

³ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Leges, 2011. 432 s.

⁴ *Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze)* [online]. Obcanskyzakonik.justice.cz, 3. 2. 2012 [cit. 20. 10. 2019]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

⁵ NOVOTNÝ, Petr, NOVOTNÁ, Monika. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství GRADA Publishing, 2017. 159 s.

spatřovat ve skutečnosti, že zatímco v případě dědictví je nezbytné potvrzení nabytí dědictví soudem, odkazovník uplatňuje právo odkazu přímo vůči dědici bez ingerence soudu.⁶

1.2 Nepominutelný dědic

Pod pojmem nepominutelný dědic je třeba rozumět fyzickou osobu, která má ze zákona právo na část pozůstalosti, a to i za předpokladu, že ji např. zůstavitel ve své závěti opomněl. Této osobě přiznává zákon zvláštní postavení a nemůže být bez zvláštních důvodů, uvedených v zákoně, zůstavitelem opomenuta. Slovník právních pojmů stanoví, že nepominutelným dědicem je „*subjekt právního poměru dědictví, kterému svědčí právo na povinný díl jako vyčleněnou část pozůstalosti bez ohledu na případný projev poslední vůle zůstavitele, ledaže se jedná o dědice vyděděného.*“⁷

Pojmem nepominutelný dědic byl v novém občanském zákoníku z roku 2014 (dále jen „NOZ“) nahrazen pojem neopomenutelný dědic, o kterém se hovořilo v souvislosti s OZ 1964 a jeho ustanovením § 479. Toto ustanovení stanovilo, že „*nezletilým potomkům se musí dostat aspoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona, a zletilým potomkům aspoň tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona. Pokud závěť tomu odporuje, je v této části neplatná, nedošlo-li k vydědění uvedených potomků.*“⁸ Pojem neopomenutelný dědic však v právní úpravě výslovně uveden nebyl. V současné právní úpravě má nepominutelný dědic pouze právo na peněžní částku, která se rovná hodnotě jeho povinného dílu.⁹ Zatímco za účinnosti předchozí právní úpravy a užití pojmu neopomenutelný dědic měla tato osoba postavení dědice, který dědí jako zákonný dědic v rozsahu svého povinného dílu.¹⁰ Legální definice v § 1643 odst. 1 NOZ stanoví, že nepominutelnými dědici jsou „*děti zůstavitele a nedědí-li, pak jsou jimi jejich potomci.*“ Nepominutelný dědic je tedy osoba, kterou lze platně vydědit a její právo na povinný díl omezit jen na základě zákonných důvodů, jež jsou předmětem dalších kapitol této diplomové práce.

⁶ *Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze)*. [online]. Obcanskyzakonik.justice.cz, 3. 2. 2012. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

⁷ PAULDURA, Lukáš a kol. *Slovník právních pojmů. Občanský zákoník*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014.

⁸ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁹ SVOBODA, Jiří, KLÍČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2014. s. 21.

¹⁰ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Leges, 2011. 432 s.

1.3 Vydědění

Vyděděním se rozumí právo zůstavitele vyloučit nepominutelného dědice z jeho práva na povinný díl, anebo jej v tomto právu zkrátit.¹¹ V případě vydědění je tedy nezbytné rozlišovat vydědění zcela a zčásti. V případě vydědění se jedná o jednostranné právní jednání zůstavitele. Vydědění je dle české právní úpravy možné pouze ve vztahu k nepominutelnému dědici. Pokud by se vydědění mělo týkat jiné osoby než nepominutelného dědice, hovoříme o tzv. negativní závěti.¹² Legální definice v § 1646 NOZ stanoví, že „ze zákonných důvodů lze nepominutelného dědice vyděděním z jeho práva na povinný díl vyloučit, anebo jej v jeho právu zkrátit.“ V tomto ustanovení v jeho prvním odstavci jsou dále stanoveny právě tyto zákonné důvody, které vedou zůstavitele k možnosti právním jednáním vydědit svého nepominutelného dědice. Těmito důvody jsou neposkytnutí potřebné pomoci zůstaviteli dědicem, neprojevení opravdového zájmu o zůstavitele, jaký by projevoval měl, dědic byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze, anebo případy, kdy dědic vede trvale nezřízený život.¹³ Dalším důvodem pro vydědění je nezpůsobilost dědice dědit. Poslední důvod vydědění stanoví § 1647 NOZ, který má za to, že lze vydědit i nepominutelného dědice, který „je tak zadlužen nebo si počíná tak marnotratně, že tu je obava, že se pro jeho potomky nezachová povinný díl.“

Prohlášení o vydědění se činí ve stejné formě, jaká je zákonem stanovena pro pořízení či zrušení závěti.¹⁴ Vydědění lze tedy učinit samostatnou listinou nebo jako součást závěti.

¹¹ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2014. 377 s.

¹² CHALUPA, I., REITERMAN, D., MUZIKÁŘ, M. *Dědické právo. Základy soukromého práva IX*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, 180 s.

¹³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů

¹⁴ Tamtéž

2 Historický exkurz do úpravy dědického práva

Následující kapitola se bude snažit stručně zanalyzovat historii dědického práva, konkrétněji se zaměří na nepominutelného dědice a vydědění. V rámci této kapitoly se zaměříme hlavně na historický vývoj dědického práva na území Českých zemí. Není divu, že stejně jako valná většina občanského práva, i právo dědické datuje svůj původ do práva římského. Již v právu římském byla dána možnost dědit buď na základě zákona nebo na základě testamentu.¹⁵ Právní počátky dědění na základě zákona se datují ještě před vydání Zákona dvanácti desek. V této době hovoříme o intestátní posloupnosti podle otce rodiny, tzv. *pater familias*. Za dědice byly považovány osoby, které byly přímo podřízeny jeho moci, tedy jeho děti, manželské moci, tedy jeho manželka, ale mohly to být i jiné osoby, pokud náležely k jeho přímému potomstvu. Celá tato skupina dědiců se označovala jako dědicové domácí neboli *domestici* právě pro svůj příbuzenský vztah k zůstaviteli.¹⁶ Římské právo v té době neznalo možnost odmítnout dědictví, dědicové tak vstupovali do pozůstalosti bez ohledu na jejich vůli již smrtí zůstavitele, proto je někdy také najdeme pod označením dědicové nutní.

Vydání Zákona dvanácti desek přineslo do římského dědického intestátního práva nový pojem, a tím bylo zákonné právo nejbližšího agnáta.¹⁷ Za agnátské příbuzenství je považováno takové příbuzenství, které je podrobeno též otcovské nebo manželské moci.¹⁸ V případě smrti zůstavitele, který neměl nejbližší nutné dědice, nastupovalo dědické právo nejbližšího agnáta, pokud nebyl ani ten, nastupovalo dědické právo příslušníků rodu. Své konečné podoby se intestátní dědické právo dočkalo až za vlády císaře Justiniána, kdy dochází k vítězství kognátské posloupnosti.¹⁹ V rámci kognátského příbuzenství hovoříme o příbuzenství pokrevním, při kterém se uplatňuje základní zásada „*mater semper certa est*“ tedy „*matka je vždy jistá*.“²⁰ Počínaje tímto okamžikem byli za zákonné dědice považováni jen tito kognátské dědicové, a to bez ohledu na pohlaví a na to, zda příbuzenský vztah zprostředkuje muž či žena. Dědicové zde byli rozděleni do čtyř dědických tříd.²¹ Stejně jako v současné době, i v právu

¹⁵ SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Linde, 2013. s. 9-14.

¹⁶ Tamtéž

¹⁷ Tamtéž

¹⁸ OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. Praha: Nakladatelství Argo

¹⁹ SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Linde, 2013. s. 9-14.

²⁰ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 289-290.

²¹ SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Linde, 2013. s. 9-14.

římském měla přednost vůle zůstavitele před děděním ze zákona, dědění ze zákona nastupovalo až v případě, kdy zůstavitel zemřel bez platného testamentu.

Ve vývoji římského dědického práva časem dochází ke střetu vůle zůstavitele, tedy volnosti testamentární a právního postavení zákonných dědiců – v takovém případě hovoříme o tzv. formálních právech nepominutelných dědiců.²² Tato formální práva stála na principu, dle kterého nemohly být tyto osoby v testamentu zůstavitelem opomenuty. Nehrálo zde však žádnou roli, jak velký podíl byl nepominutelným dědicům zůstavitelem odkázán, či zda byli zůstavitelem v testamentu vyděděni. Takové vydědění bylo možné i bez uvedení jakéhokoliv důvodu. Jedinou podmínkou zde bylo, aby tyto osoby nebyly v testamentu opomenuty mlčením. Postavení nepominutelných dědiců měli „*heredes sui et necessarii*“, tedy dědicové vlastní a nutní. Zvláštní postavení měl v této skupině syn, u kterého bylo nezbytné, aby byl v případě vydědění vyděděn výslovně pro svou osobu, u ostatních osob v této skupině stačilo pouhé vydědění všeobecným prohlášením. V případě nesplnění těchto podmínek docházelo k posloupnosti proti testamentu a nepominutelní dědicové dědili spolu s dědici testamentárními.²³ Je nutné také zmínit problematiku pohrobka neboli „*postumus*“, kdy narozením pohrobka se testament stal neplatným. Později se však ustálila praxe, na jejímž základě mohl zůstavitel případného pohrobka v testamentu vydědit.

Co se týče výše povinného dílu, ta nebyla z počátku stanovena. Postupem času byla tato výše vlivem Falcidiova zákona stanovena na jednu čtvrtinu dílu, tedy tzv. *falcidiánskou kvartu*. Změny dosáhla výše povinného dílu za císaře Justiniána, kdy byla ustálena na jednu třetinu či jednu polovinu zákonného dílu v závislosti na tom, zda zákonný díl dosahoval jedné čtvrtiny či méně z celé pozůstalosti.²⁴ Povinného dílu se mohl nepominutelný dědic domáhat žalobou „*querella inofficiosi testamenti*“ neboli kverela v případech, kdy měl tento dědic za to, že mu zůstavitelovo jednání činí příkoří. Žaloba se podávala vůči dědici označenému v testamentu, pokud se ten stal nakonec opravdu dědicem. Cílem žaloby bylo prohlásit testament za neplatný a zrušit jej, kdy mohlo dojít k úplnému nebo částečnému zrušení testamentu. Právo podat kverelu zanikalo ze tří možných důvodů, a to uplynutím doby 5 let, uznáním odkazu, popř. při uzavření smíru s dědici. Již římské právo znalo pojem vydědění nepominutelného dědice. Justiniánskou novelou bylo stanoveno, že vydědění je možné jen výslovným uvedením důvodu.

²² KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 289-290.

²³ Tamtéž

²⁴ Tamtéž

Důvody vydědění byly taxativně vymezeny, šlo např. o nevděk vůči zůstaviteli, nemravný život, aj.²⁵

Středověká právní úprava na území Českých zemí je charakteristická právním partikularismem, tedy rozdělením práva na právo městské a právo zemské. Úprava dědického práva se objevovala především v právu městském. Ke kodifikaci městského práva došlo v roce 1579, kdy byla vydána Práva městská království českého a markrabství moravského, též známá jako Koldínův zákoník. Na základě tohoto zákoníku byli za nepominutelné dědice považováni, stejně jako v současnosti, děti zůstavitele. Úprava nepominutelného dědice byla v čl. XLVIII., který stanovil: „*Každý měštěnin, poněvadž jest všeho statku svého pánem a mocným vladařem, může ten všecken statek svůj dáti aneb odkázati, komužby se mu dobře vidělo, zdálo a líbilo; však nepomíjeje v tom dědicův svých, to jest, dětí poslušných, kterýmž z povinnosti otcovské má vždy něco z statku svého, podle dobře líbezné vůle své, udělati.*“²⁶ Zákoník dále upravoval možnosti vydědění nepominutelných dědiců, kdy vydědění bylo možné ze 14 taxativních důvodů, jako příklad lze uvést nevhodné chování vůči rodičům, nevhodný způsob života, aj.

Moderní dědické právo na území českých zemí se datuje od vydání rakouského Obecného zákoníku občanského v roce 1811, známého též pod zkratkou ABGB. Jeho platnost na našem území je datována od 1. 1. 1812 do 31. 12. 1950, kdy byl nahrazen zákonem č. 141/1952 Sb., občanský zákoník. V případě ABGB se jednalo na svou dobu o geniální a dokonalý kodex, a proto i autoři NOZ z něj při tvorbě výrazně čerpali. Úprava dědického práva v ABGB byla velice podrobná, čemuž nasvědčuje především fakt, že dědické právo bylo v tomto kodexu upraveno v 8 hlavách, a to konkrétně v hlavách 8-16, jednalo se celkem o 293 paragrafů.²⁷ Úpravě nepominutelného dědice, povinného dílu a jeho vydědění konkrétně, byla vyčleněna hlava čtrnáctá. ABGB stanovil v § 762, že „*osobami, na něž zůstavitel v posledním pořízení musí dědickým dílem pamatovati, jsou jeho děti, a není-li jich, jeho rodiče.*“²⁸ Nepominutelnými dědici byli tedy děti zůstavitele, kdy dle následujícího paragrafu takto nutně pohlížet i na vnuky a pravnuky. Pokud zůstavitel neměl děti, považovali se za nepominutelné dědice rodiče zůstavitele, kdy toto ustanovení se vztahovalo též na jeho prarodiče.

²⁵ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 289-290.

²⁶ KOLDIN, Pavel Kristián. *Práva městská království českého a markrabství moravského* [online]. Archiv.org, [cit. 30.10. 2019] Dostupné na <na https://archive.org/stream/prvamstskkrlovs00koldgoog/prvamstskkrlovs00koldgoog_djvu.txt>

²⁷ SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Linde, 2013. s.22-33.

²⁸ Zákon č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský, ve znění ke dni 1.1.1935

Nepominutelný dědic – dítě měl nárok na povinný díl ve výši poloviny toho, co by mu připadlo při dědické posloupnosti podle zákona. Nepominutelnému dědici – rodiči pak náleželo tolik, kolik by činila jedna třetina toho, co by mu náleželo při uplatnění dědické posloupnosti podle zákona.²⁹ Povinný díl se vypočítal na základě počtu všech osob povolanych k dědictví podle zákona. V případě, že se nepominutelný dědic platně vzdal nároku na povinný díl, zvětšily se o jeho podíl povinné díly všech ostatních nepominutelných dědiců, tento díl však nepřirůstal dědicům povoláním závětí.³⁰ Obecný zákoník občanský stanovil několik zákonných důvodů vydědění. Dítě bylo možno vydědit, pokud odpadlo od křesťanství, nechalo zůstavitele v nouzi bez pomoci, bylo odsouzeno pro zločin k trestu doživotního nebo dvacetiletého žaláře, pokud dítě vedlo trvale život příčící se veřejné mravnosti.³¹ Dále bylo možno dítě vydědit, pokud jej jeho činy činily nehodným dědického práva. Na základě této úpravy bylo možno dítě vydědit také v případě, že zde vzhledem k zadluženému nebo marnotratnému nepominutelnému dědici byla obava, že povinný díl bude zcela nebo z největší části pro jeho děti ztracen. V takovém případě však bylo vydědění možné jen za podmínky, že tento díl bude zůstavitelem zůstaven dětem tohoto nepominutelného dědice.³² První důvod, odpadnutí od křesťanství, byl poté novelou zrušen. Rodiče zůstavitele bylo možno vydědit ze stejných důvodů, ABGB však ve svém § 769 stanovil ještě jeden nový důvod, kterým bylo úplné zanedbání výchovy dítěte rodičem.

Pro vydědění dle ABGB byla třeba listina, pro kterou byly stanoveny stejné náležitosti jako pro poslední pořízení (závěť). Pokud chtěl zůstavitel vydědění odvolat, muselo k takovému jednání dojít výslovně, a takové jednání muselo mít opět stejnou formu jako poslední pořízení (závěť). Zůstavitel neměl povinnost uvádět a prokazovat důvod vydědění, tuto povinnost měl až poté ten, proti němuž se nepominutelný dědic žalobou domáhal zaplacení povinného dílu.³³

Na tomto místě je důležité zmínit a stručně přiblížit právní úpravu, která byla zamýšlena ve vládním návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937 byl na svou dobu velice pokrokový, a proto není divu, že i přesto, že nikdy z politických důvodů nevešel v platnost, autoři NOZ z něj při tvorbě výrazně čerpali. Co se týče výčtu nepominutelných dědiců, vládní návrh nepřinesl žádné změny. Stejně jako v předchozí právní

²⁹ Zákon č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský, ve znění ke dni 1.1.1935

³⁰ Tamtéž

³¹ SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Linde, 2013. s.22-33.

³² Zákon č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský, ve znění ke dni 1.1.1935

³³ BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001. Zákony s poznámkami*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. s. 118

úpravě byli za nepominutelné dědice považovány děti zůstavitele, pokud těch nebylo, tak rodiče zůstavitele. Změny se nedočkala ani výše povinného dílu, která byla rovněž převzata z předchozí právní úpravy. Naopak změnou mělo být to, že oproti ABGB se dle vládního návrhu mělo při výpočtu povinného dílu přihlížet k nepominutelným dědicům, kteří se dědictví zřekli, byli vydědění nebo nebyli vůbec způsobilí dědit. V takovém případě by došlo ke zvýšení povinného dílu ostatních nepominutelných dědiců. Došlo také ke změnám týkajících se důvodů vydědění. Zachován beze změny zůstal důvod spočívající v opuštění zůstavitele v nemoci. U vydědění z důvodu odsouzení pro zločin byla za rozhodující považována zvrhlá povaha takového zločinu. Co se týče důvodu, týkajícího se nemravného způsobu života, ten byl pozměněn, a dítě bylo možno vydědit, pokud vedlo trvale zhýralý život. Vydědění z důvodu dědické nezpůsobilosti bylo vypuštěno. Zachována zůstala také možnost vydědění z důvodu marnotratnosti nebo zadluženosti nepominutelného dědice.³⁴

Přijetím občanského zákoníku z roku 1950 došlo k podstatnému zjednodušení a zestručnění právní úpravy dědického práva. Nejpodstatnější změnou, kterou tento zákoník přinesl, byla skutečnost, že dědictví se nyní nabývalo již smrtí zůstavitele, došlo tedy zcela ke zrušení institutu ležící pozůstalosti. Co se týče úpravy postavení nepominutelného dědice, ta byla seškrtnuta do pouhých čtyř paragrafů. Za nepominutelné dědice považoval OZ 1950 zůstavitelovi děti, dále pak jeho rodiče a prarodiče. O velikostech jednotlivých podílů se dozvídáme z ustanovení § 551, který však primárně pojednává o neplatnosti závěti. Závěť byla neplatná, pokud zůstavitel nezůstavil svým nezletilým potomkům tolik, kolik činila cena jejich celého zákonného podílu. Zletilým potomkům a všem ostatním dědicům, míněno rodičům a prarodičům, pokud byli v době smrti zůstavitele v nouzi a již neschopni práce, musel zůstavitel zůstavit tolik, kolik činily tři čtvrtiny jejich podílu v případě dědění na základě zákona. Pokud tak zůstavitel neučinil, byla taková závěť považována za relativně neplatnou. V případě, kdy se nepominutelní dědici po poučení o svém právu nedomáhali neplatnosti závěti, byla tato závěť platná a dědil dědic v ní označený.³⁵ Poprvé se zde také setkáváme s rozlišením potomků na zletilé a nezletilé. Zůstavitel mohl dle § 552 nepominutelného dědice vydědit, pokud jej tento opustil v nouzi, byl odsouzen pro úmyslný trestný čin, anebo odmítal trvale pracovat. OZ 1950 tedy zavedl nový důvod vydědění, kterým bylo odmítnutí trvale pracovat. Zavedení tohoto nového důvodu vydědění je dalším z prvků poukazujících na socialistické pojetí OZ 1950.

³⁴ Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník z roku 1937

³⁵ BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001. Zákon s poznámkami*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. s. 118.

V případě vydědění připadl zákonný podíl potomkům vyděděného. Z hlediska formálního byla pro vydědění požadována stejná forma jako pro zřízení závěti.³⁶

Jedním z výsledků rozsáhlých kodifikačních prací na počátku 60. let byl i zbrusu nový občanský zákoník, který byl přijat jako zákon č. 40/1964. Tento zákoník s řadou dílčích i zásadních novelizací platil na našem území přes 40 let, kdy byl poté nahrazen NOZ z roku 2014. Úprava dědického práva byla v tomto kodexu zařazena do jeho sedmé části a celkem obsahovala 28 paragrafů. OZ 1964 převzal do úpravy dědického práva základní principy dědění z předchozí právní úpravy, tedy z OZ 1950. Co se týče úpravy nepominutelného dědice a jeho vydědění i zde došlo k několika změnám. Právní úpravu nepominutelného dědice zde nacházíme v § 479, který stanoví: „*Nezletilým potomkům se musí dostat aspoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona, a zletilým potomkům aspoň tolik, kolik činí tři čtvrtiny jejich dědického podílu ze zákona. Pokud závěť tomu odporuje, je v této části neplatná.*“³⁷ Zákoník však neužívá přímo pojem nepominutelný dědic ani jiný podobný jazykový ekvivalent. Teprve časem došlo k obecnému rozšíření a užívání pojmu „*neopomenutelný dědic*“.³⁸ Původní verze OZ 1964 však neobsahovala úpravu vydědění, neboť tento institut byl původním předpisem zrušen. OZ 1964 však upravoval ve svém § 469 nezpůsobilost dědice, kdy stanovil: „*Nedědí, kdo se dopustil úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům anebo zavrženého jednání proti projevu poslední vůle zůstavitelovy. Může však dědit, jestliže mu zůstavitel tento čin odpustil.*“ K obnovení institutu vydědění došlo až zákonem č. 131/1982 Sb., který byl účinný od 1. ledna 1983. Úpravy vydědění byla inkorporována do § 469a, a na základě této úpravy mohl zůstavitel vydědit potomka, pokud ten v rozporu s pravidly socialistického soužití neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech. Vydědění bylo možné na základě listiny, pro kterou platily stejné náležitosti jako pro závěť, důvod vydědění však musel být v této listině výslovně uveden.

K zásadní novelizaci OZ 1964 došlo zákonem č. 509/1991 Sb., s účinností od 1. ledna 1992, který byl samozřejmou reakcí na demokratické změny ve společnosti. Tato novela s sebou také přinesla rozšíření důvodů pro vydědění neopomenutelných dědiců. Kromě původního důvodu neposkytnutí potřebné pomoci, bylo nyní možné vydědit potomka, který o zůstavitele trvale neprojevoval opravdový zájem, který by jako potomek projevovat měl. Dále bylo možné vydědit potomka, pokud ten byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody

³⁶ Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění ke dni 31. března 1964

³⁷ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

³⁸ HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 11, s. 381-387.

v trvání nejméně jednoho roku. Posledním možným důvodem vydědění potomka bylo, pokud potomek vedl trvale nezřízený život.³⁹ Další novinkou byla skutečnost, že takto mohl zůstavitel vydědit i děti neopomenutelného dědice, pokud to v listině výslovně stanovil. Důvod vydědění musel být opět v listině výslovně uveden. Oproti původní verzi došlo i ke snížení velikosti povinného dílu u zletilých neopomenutelných dědiců, který byl z původních tří čtvrtin snížen na jednu polovinu zákonného dědického podílu. Co se týče dalších novelizací OZ 1964, ty nepřinesly žádné podstatné změny týkající se úpravy neopomenutelných dědiců, jejich práva na povinný díl, či možnosti jejich vydědění.

³⁹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

3 Nepominutelný dědic dle NOZ

3.1 Osoby nepominutelného dědice

Nová právní úprava občanského práva, účinná od roku 2014, s sebou přinesla i rozsáhlé změny v oblasti dědického práva. Co se týče okruhu nepominutelných dědiců, nepřinesla nová právní úprava žádné změny. Okruh oprávněných osob tedy zůstává poměrně úzký nevybočující z redukované úpravy, kterou přinesl OZ 1964. NOZ stanoví okruh nepominutelných dědiců ve svém § 1643 odst.1, který má za nepominutelné dědice děti zůstavitele, a pokud tito nedědí, jejich potomky.⁴⁰ V průběhu projednávání věcného záměru NOZ byly všechny návrhy, které by vedly k rozšíření okruhu nepominutelných dědiců, nakonec odmítnuty. Byly zde snahy o přiblížení se standartním občanskoprávním úpravám, dle kterých by došlo k rozšíření okruhu ještě alespoň o manžela, popř. i rodiče zůstavitele, jako to činí např. rakouská či švýcarská právní úprava.⁴¹ Stejně tak dr. Bednář, který i když obecně zastává názor, že zůstavitelova testamentární volnost nakládat s majetkem by měla být co nejširší, má za to, že do okruhu nepominutelných dědiců by měl patřit manžel zůstavitele.⁴² Pro tuto myšlenku dle jeho názoru svědčí mimo jiné zařazení manželky do první dědické třídy v případě dědění ze zákona.⁴³ Manžel zůstavitele však dříve byl za nepominutelného dědice považován. Toto postavení zvláště chráněných osob mu však bylo odebráno změnou právní úpravy v roce 1950. Rodiče zůstavitele a jeho prarodiče poté vyloučil z okruhu nepominutelných dědiců OZ 1964.

Nová právní úprava také přináší změnu terminologie, kdy obecně rozšířený a užívaný pojem „*neopomenutelný dědic*“ nahrazuje pojmem „*dědic nepominutelný*“. Hlavním důvodem této změny má být především návrat k tradiční české právní terminologii.⁴⁴ Oproti předchozí právní úpravě, kdy, pokud nepominutelný dědic uplatnil právo na povinný díl, stal se v rozsahu tohoto povinného dílu spoludědicem, nyní se tak neděje, a tento nepominutelný dědic má právo pouze na peněžní částku v hodnotě povinného dílu.⁴⁵ Nepominutelný dědic již není dle NOZ dědic v právním slova smyslu, ale je pouhým zákonným odkazovníkem. K této problematice se zdá

⁴⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁴¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 668.

⁴² BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. 301 s.

⁴³ Tamtéž

⁴⁴ HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 11, s. 381-387.

⁴⁵ ŠEŠINA, Martin, MUZIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019, s. 241.

vhodný komentář dr. Horáka, který použil v jednom ze svých článků, ve kterém se pojmem nepominutelný dědic zabýval. V tomto článku dr. Horák mimo jiné deklaruje následující: „*Při srovnání občanských zákoníků 1950, 1964 i 2012 se dospívá k ojedinělé diskontinuitní situaci – zatímco první dva pro označení potomků neutilizovaly termín nepominutelný dědic, ale chápaly je za dědice, nový občanský zákoník je tak nazývá, ale za dědice je nechápe.*“⁴⁶

Na tomto místě považuji za nezbytné vymežit, co je třeba rozumět pod slovy „*nedědí-li.*“ V takovém případě cílí NOZ na několik situací. Jedná se o situace, kdy se potomek předem zřekl svého dědického práva smlouvou se zůstavitelem (§ 1484 NOZ), kdy je potomek dědicky nezpůsobilý (§ 1481 NOZ) nebo byl platně vyděděn (§ 1646 an. NOZ), zemřel před zůstavitelem nebo současně s ním (§ 1479 NOZ), popř. dědictví odmítl (§ 1485 NOZ).

3.2 Povinný díl

Nepominutelný dědic má, jak již bylo dříve zmíněno, právo na povinný díl. Vůči ostatním dědicům má postavení věřitele, a má tedy právo pouze na peněžní částku, která odpovídá hodnotě jeho povinného dílu. Tento dědic již nemá právo na určitý podíl z pozůstalosti. Při stanovení velikosti povinného dílu v je dle § 1643 nutné rozlišovat, zda se jedná o zletilého či nezletilého nepominutelného dědice. Přičemž není určující, zda nezletilý je nebo není plně svéprávný.⁴⁷ V případě, že se jedná o nezletilého nepominutelného dědice, má nárok alespoň na tolik, kolik činí 3/4 jeho zákonného dědického podílu. Předchozí právní úprava vyžadovala hodnotu celého zákonného podílu. Pokud se jedná o zletilého nepominutelného dědice, tomu náleží tolik, kolik by činila 1/4 jeho zákonného podílu. Předchozí úprava přiznávala takovému dědici nárok alespoň na 1/2 zákonného podílu. Je tedy patrné, že pro výpočet velikosti povinného dílu je rozhodující zákonný dědický podíl.

Při projednávání pozůstalosti je nezbytné zabývat se otázkou, jak se provede výpočet zákonného podílu pro případ, že se některý z dědiců dědictví zřekl, dědictví odmítl, byl platně vyděděn aj. Je nutné zabývat se otázkou, zda budou takové osoby při výpočtu zákonného podílu brány v potaz či nikoliv. Touto otázkou se zabývala judikatura již za účinnosti předchozí právní úpravy. Nejvyšší soud k tomuto dovodil, že „*při určení výše dědického podílu dědice neopomenutelného se vychází z počtu dědiců, kteří tvořili v době smrti zůstavitele první*

⁴⁶ HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 11, s. 381-387.

⁴⁷ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2014. s. 22.

*dědickou skupinu.*⁴⁸ V tomto judikátu bylo také dovozeno, že takový postup se uplatní i v případě, že tyto osoby odmítnou dědictví, jsou dědicky nezpůsobilé apod.⁴⁹ NOZ toto uvádí v § 1645, kdy výslovně stanoví povinnost přihlížet k takovým osobám při výpočtu zákonného podílu. Zůstavitel má však v určitých případech právo nepominutelného dědice vyloučit, popř. omezit jeho právo na povinný díl. Zůstavitel tak může učinit především platným vyděděním nepominutelného dědice, ale také příkazem k započtení toho, co od něj nepominutelný dědic již za života bezplatně obdržel, pokud se nejedná o obvyklé darování.⁵⁰

Co se týče formy povinného dílu, může zůstavitel tento díl stanovit v podobě dědického podílu nebo odkazu. Povinný díl nepominutelného dědice však musí zůstat zcela nezatížen, k omezujícím nařízením se nebude v souladu s § 1644 odst. 1 NOZ přihlížet. Omezujícím nařízením se v takovém případě myslí např. situace, kdy zůstavitel podmíní či oddálí dědické právo nepominutelného dědice.⁵¹ Pokud by však bylo nepominutelnému dědici zůstaveno více než činí jeho povinný díl, vztahovalo by se takové omezující nařízení pouze na tu část, která by hodnotu povinného dílu přesahovala.⁵² Jak již bylo výše zmíněno, NOZ nepřiznává nepominutelnému dědici právo na podíl z pozůstalosti, ale pouze na peněžní částku ve výši jeho povinného dílu. K úhradě povinného dílu jsou dle § 1653 NOZ dědici a odkazovníci, v případě dohodnutého odbytného toto hradí dle § 1657 NOZ pouze dědici. Při úhradě se uplatňuje zásada, že osoby povinné k úhradě povinného dílu jej mají uhradit poměrně, konkrétně podle poměrů čistých hodnot dědických podílů a odkazů.⁵³ Zůstává na svobodné vůli dědiců povolaných závětí rozhodnout se, zda přijmou dědictví zatížené pohledávkou vůči nepominutelnému dědici, či zda dědictví odmítnou. Pokud by povolaní dědicové takové zatížené dědictví odmítli, nastoupili by na jejich místo zákonní dědicové, a tedy i dědic nepominutelný.

Při výpočtu povinného dílu je rozhodná hodnota pozůstalosti k okamžiku smrti zůstavitele, hodnota pozůstalosti např. v době poručení závěti je irelevantní. Pro výpočet povinného dílu je nezbytné nejprve zjistit celkový rozsah pozůstalosti a její celkovou hodnotu. Žádné další specifické požadavky NOZ nestanoví, na základě § 1655 odst. 1 se tedy pozůstalost sepíše a

⁴⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25.10.2010, sp. zn. 21 Cdo 3977/2010.

⁴⁹ Tamtéž

⁵⁰ SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Linde, 2013. s. 84.

⁵¹ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2014. s. 25.

⁵² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁵³ ŠEŠINA, Martin, MUZIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019, s. 248

odhadne.⁵⁴ Soupis pozůstalosti se provede na základě nařízení soudu, pokud ten to považuje za nezbytné pro výpočet povinného dílu. Soud může soupis pozůstalosti nahradit seznamem pozůstalostního majetku, pokud to odůvodňují okolnosti konkrétního případu. Takový seznam je vyhotoven správcem pozůstalosti a musí být potvrzen všemi dědici.⁵⁵ Nepominutelný dědic takový seznam majetku nepotvrzuje, ale je nutný jeho souhlas společně s ostatními dědici k nahrazení soupisu.⁵⁶ NOZ výslovně stanoví v § 1655, že je nezbytné od takového soupisu pozůstalosti odečíst dluhy a závady, které na pozůstalosti vázly již v době smrti zůstavitele. Výčet takových dluhů stanoví § 171 odst. 2 ZŘS, řadí se sem např. náklady pohřbu, náklady osob na zaopatření, závadami se pak myslí např. věcná břemena váznoucí na zůstavitelově nemovitosti, aj.⁵⁷

Pokud hovoříme o způsobu úhrady hodnoty povinného dílu, dochází k její úhradě dle § 1654 NOZ zpravidla v penězích. V takovém případě, pokud nepominutelný dědic uplatní právo v průběhu řízení o pozůstalosti, v rozhodnutí o pozůstalosti bude též rozhodnuto o vypořádání jeho povinného dílu. Bude také určena lhůta, do které musí dědicové uhradit nepominutelnému dědici povinný díl. V daném případě se jedná o rozhodnutí na plnění, takové rozhodnutí je nuceně vykonatelné, může jít o výkon rozhodnutí podle části šesté OSŘ, anebo se může jednat o výkon exekuce podle EŘ.⁵⁸ Dědicům je stanovena lhůta k plnění, obecně se jedná o pariční lhůtu do 3 dnů od právní moci rozsudku dle § 160 odst. 1 OSŘ. Toto ustanovení je dle § 167 odst. 2 OSŘ aplikovatelné i na usnesení, o které se jedná v případě stanovení výše povinného dílu. Pozůstalostní soud může také dle § 1654 odst. 1 NOZ na návrh dědiců povolit splátky na povinný díl, popř. odložit jeho splatnost. V takovém případě je nezbytné splnění dvou podmínek – 1) existence zvlášť závažných důvodů na straně dědiců, 2) povolení splátek lze po nepominutelném dědici rozumně požadovat.⁵⁹ Existenci takových zvlášť závažných důvodů jsou povinni prokazovat navrhovatelé, tedy dědici. Konkrétně se může jednat např. o situaci, kdy částka představující povinný díl je vysoká a v pozůstalosti nejsou takové finanční prostředky, které by postačovaly na její úhradu v době tří dnů, a zároveň nelze tuto částku opatřit ani rychlým prodejem věcí z pozůstalosti.⁶⁰ V případě, že pozůstalostní soud povolí

⁵⁴ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁵ Tamtéž

⁵⁶ TALANDA, Adam, TALANDOVÁ, Iveta. Postavení nepominutelného dědice. *Právní rozhledy*. 2019, roč. 27, č.7, s. 229.

⁵⁷ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2014. s. 28-30.

⁵⁸ Tamtéž

⁵⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁰ SVOBODA, Jiří. In FIALA, Roman, DRÁPAL Ljubomír. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015. s. 384-385.

splátky na povinný díl, popř. odloží jeho splatnost, vzniká nepominutelnému dědici zároveň právo na úroky, a to ode dne, kdy se jeho pohledávka na povinný díl stala původně splatnou.⁶¹

Nepominutelný dědic se může na úhradě povinného dílu s ostatními dědici domluvit i odlišně. Zpravidla se jedná o případy, kdy se nepominutelný dědic dohodne s ostatními dědici na vydání nějaké věci z pozůstalosti. Pokud se jedná o věc zapsanou ve veřejném seznamu, typicky nemovitost, bude nepominutelný dědic do veřejného seznamu zapsán rovnou po zůstaviteli.⁶² V případě katastru nemovitostí bude jako podklad pro zápis sloužit písemná dohoda mezi nepominutelným dědicem a dědici.⁶³ Další možností, kterou může dojít k vyrovnání nároku nepominutelného dědice na povinný díl, je tzv. odbytné. V případě odbytného se jedná o dohodu mezi nepominutelným dědicem a dědici o jeho výši a splatnosti. Dohoda o odbytném vyžaduje dle ZŘS i NOZ schválení soudem. Pokud dojde ke schválení dohody o odbytném mezi nepominutelným dědicem a dědici, není nutné zjišťovat celkovou hodnotu pozůstalosti ani vypočítávat výši povinného dílu, rovněž započtení na povinný díl se neprovádí. Pokud dědicové nesplní dobrovolně dohodnuté a soudem schválené odbytné, je poté nepominutelný dědic oprávněn podat exekuční návrh (návrh na výkon rozhodnutí u soudu).⁶⁴

Zákon hovoří také o možnosti započtení, kdy rozlišuje mezi zápočtem na povinný díl a dědický podíl. K účelu započtení se několikrát vyjádřil i Nejvyšší soud, příkladem lze uvést rozhodnutí sp. zn. 21 Cdo 2860/2013. V tomto rozhodnutí NS uvedl, že účelem započtení je především zabránit zvýhodnění těch dědiců, kteří od zůstavitele bezplatně nabyli majetek ještě za jeho života. Započtením má dojít alespoň k částečnému srovnání hodnoty majetku nabytého dědici jak dědictvím, tak nabytého již dříve za života zůstavitele.⁶⁵ Zápočtem na povinný díl NOZ reaguje na situace, kdy se nepominutelný dědic domáhá svého povinného dílu, v případech, kdy jej zůstavitel v pořizení pro případ smrti opominul nebo mu vyměřil méně, než byl oprávněn dostat, a povolal za dědice jiné osoby. V takových případech má dojít k započtení toho, co nepominutelný dědic od zůstavitele obdržel za života.⁶⁶ Předmět plnění, který je možné započíst na povinný díl je možné rozčlenit do tří kategorií. První kategorii stanoví § 1660 odst. 1 NOZ, na jehož základě se započte vše „*co nepominutelný dědic z*

⁶¹ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2014. s. 30.

⁶² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁶³ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2014. s. 32.

⁶⁴ Tamtéž

⁶⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.04.2015, sp. zn. 21 Cdo 2860/2013.

⁶⁶ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 679.

pozůstalosti skutečně nabyt odkazem nebo jiným zůstavitelovým opatřením.“ Je poté na volné úvaze nepominutelného dědice, zda se rozhodne nabyt dědický podíl nebo odkaz s určitým zatížením, anebo zda takové nabytí odmítne a bude žádat povinný díl.⁶⁷ Druhou kategorií stanoví § 1660 odst. 2 NOZ, na jehož základě se započte vše „*co nepominutelný dědic od zůstavitele bezplatně obdržel.*“ Ustanovení tímto cílí na darování, a to konkrétně na takové, které vůči nepominutelnému dědici zůstavitel učinil v posledních třech letech svého života. Již za účinnosti předchozí právní úpravy bylo judikaturou dovozeno, že se nejedná pouze o případy darování a darovací smlouvy, ale může se v určitých případech jednat o případy smlouvy kupní, kdy hovoříme o tzv. disimulovaném právním úkonu. Příkladem lze uvést usnesení Městského soudu v Praze, které dovodilo, že „*i když smlouva, podle které nabyt dědic od zůstavitele za jeho života majetek, byla označena jako smlouva kupní, může být takové nabytí majetku důvodem pro započtení na dědický podíl (§ 484 ObčZ), je-li prokázáno, že ve skutečnosti zůstavitel od nabyvatele žádné plnění nepožadoval (tj., že šlo o dissimulovaný právní úkon - darovací smlouvu, nebo že zůstavitel zaplacení kupní ceny nabyvateli prominul).*“⁶⁸ Právní úprava dává zůstaviteli také právo přikázat, aby se započtení provedlo i za delší dobu než je stanovená zákonem. Důvodová zpráva k tomuto dále stanoví možnost zůstavitele rovněž přikázat, aby k započtení vůbec nedošlo, popř. aby došlo k započtení za kratší dobu.⁶⁹ Slovy důvodové zprávy „*je to přece on, kdo má právo rozhodnout, jak bude s jeho majetkem naloženo.*“⁷⁰ S čímž je dle mého názoru nutné souhlasit. Zároveň tímto ustanovením dochází k zakotvení již dříve judikaturou dovozené skutečnosti. Započtení se však nebude týkat tzv. obvyklého darování. Za obvyklé darování lze považovat „*zejména příležitostné dary, např. k narozeninám, jmeninám, Vánocům, rodinným výročím, ukončení studia, svatbě, narození dítěte apod.*“⁷¹ Pokud by mělo být darování předmětem započtení, muselo by se jednat o takové darování, které svou povahou a výší přesahuje obvyklé darování, odpovídající majetkovým a výdělkovým poměrům dárce, jak bylo rovněž dovozeno judikaturou.⁷² Z doslovného znění by vyplývalo, že musí být obě podmínky (výdělkové a majetkové poměry) splněny současně, toto však nelze požadovat. Obvyklost daru je třeba posoudit buď vzhledem k výdělkovým poměrům

⁶⁷ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2014. s. 37.

⁶⁸ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 12. 1997, sp. zn. 24 Co 315/97.

⁶⁹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 671-672.

⁷⁰ Tamtéž

⁷¹ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2014. s. 39.

⁷² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26.06. 2003, sp. zn. 30 Cdo 889/2002.

nebo vzhledem k majetkovým poměrům dárce.⁷³ Třetí kategorii stanoví § 1661 NOZ, na jehož základě se započte vše „*co mu zůstavitel dal za svého života na úlevu v nákladech spojených se založením samostatné domácnosti, se založením manželského či obdobného soužití nebo s nástupem povolání či se započítáním podnikání; na povinný díl se započte i to, co zůstavitel použil na úhradu dluhů zletilého potomka.*“ V tomto ustanovení je nutné rozlišovat dvě rozdílné situace. První část ustanovení míří na věci, které potomek obdržel od zůstavitele tzv. *do života*, druhá naopak na situace, kdy zůstavitel použije část svého majetku na úhradu dluhů svého zletilého potomka. Zákon v tomto případě výslovně uvádí, že se musí jednat o zletilého potomka. Narozdíl od předchozích dvou kategorií zákon zde nestanoví žádné časové omezení pro započtení, proto mohou být v této kategorii započtena všechna plnění bez ohledu na to, kdy k nim došlo. Pokud by zůstavitel chtěl, aby se započtení týkalo jen plnění uskutečněných v posledních 3 letech před jeho smrtí, musel by takovou vůli projevit.⁷⁴ Co se týče darování tzv. *do života*, mají se tím na mysli např. úlevy v pronájmu, bezplatné zapůjčení věci k podnikání, poskytnutí věna, apod.⁷⁵ Dr. Horák k tomu uvádí, že § 1661 NOZ by měl být chápán a vykládán v souvislosti s § 1660 a 1664 NOZ jako demonstrativní výčet významnějších darování, obvyklá darování by však započítávána být neměla.⁷⁶ V druhém odstavci daného ustanovení je pak stanoveno, že potomkovi, „*který vstupuje na místo svého předka, se započte na povinný díl i to, co takto dostali od zůstavitele jeho rodiče, na jejichž místo vstupuje.*“ V takovém případě by se mělo započíst vše, co zůstavitel daroval za života oběma rodičům vnuka. Nemělo by to být omezeno jen na to, co zůstavitel daroval nepominutelnému dědici – otci nebo matce vnuka zůstavitele.⁷⁷ Naopak nebude možné započíst to, co od zůstavitele obdržel přímo potomek nepominutelného dědice, který sám dědicem není.⁷⁸

Jak již bylo zmíněno výše, právní úprava rovněž umožňuje započtení na dědický podíl. Na dědický podíl se dle § 1662 NOZ započítávají všechna plnění, která se započítávají na povinný díl. Započtení na povinný díl a započtení na dědický podíl od sebe odlišují dva základní rozdíly. Prvním rozdílem je okruh osob, vůči kterým je možné započíst. Zatímco započtení na povinný

⁷³ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2014. s. 39.

⁷⁴ SVOBODA, Jiří. In FIALA, Roman, DRÁPAL Ljubomír. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015. 633 s.

⁷⁵ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2014. s. 40.

⁷⁶ HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 11, s. 381-387.

⁷⁷ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2014. s. 41.

⁷⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16.12.2016, sp. zn. 21 Cdo 486/2016.

díl se bude týkat pouze nepominutelných dědiců, neboť jen oni mají právo na povinný díl, započtení na dědický podíl není takto omezeno, a může být užito vůči všem dědicům. Druhý rozdíl tkví v tom, zda je možné započíst bez výslovné vůle zůstavitele či nikoliv. V případě započtení na povinný díl není výslovná vůle zůstavitele nutná. Opačný případ představuje započtení na dědický podíl, které je možné provést jen na základě vůle zůstavitele.⁷⁹

Je důležité zmínit, že dle § 1658 NOZ započtení na povinný díl či dědický podíl nezakládá povinnost něco vydat. Je tedy nemožné, aby zůstavitelem obdarovaný dědic nebo obdarovaný nepominutelný dědic takovou věc nebo její peněžní hodnotu vracel zpět do aktiv pozůstalosti. Dle § 1659 NOZ je pro započtení rozhodná hodnota podle doby odevzdání. K tomuto Krajský soud v Hradci Králové ve svém rozhodnutí uvádí, že je nutné vycházet z cenu daru, za níž by bylo možné darované nemovitosti v době darování v daném místě prodat.⁸⁰ Tento závěr je i nadále použitelný. Toto ustanovení dále stanoví, že v mimořádných případech může soud rozhodnout jinak. Takový postup lze uplatnit však pouze tehdy nespočívá-li změna stavu předmětu daru v zásluhách obdarovaného (např. následné investice), a spočívá-li změna hodnoty daru na mimořádných okolnostech (např. změna situace na trhu), které působí rozdíl ceny předmětu daru v době obdarování a v době smrti zůstavitele bez toho, aniž by na tom měl obdarovaný jakoukoliv zásluhu.⁸¹

3.3 Procesní postavení nepominutelného dědice

Procesní postavení nepominutelného dědice v řízení o pozůstalosti upravuje § 113 ZŘS, kdy „*nepominutelný dědic je účastníkem, jde-li v něm o soupis pozůstalosti, určení obvyklé ceny pozůstalosti a o vypořádání jeho povinného dílu.*“⁸² Postavení nepominutelného dědice dostalo s účinností NOZ řady změn. Dle předchozí právní úpravy měl nepominutelný dědic postavení účastníka řízení po celou dobu dědického řízení.⁸³ V NOZ je však úprava odlišná, neboť nepominutelný dědic má právo pouze na povinný díl. V takovém případě se nárok nepominutelného dědice uspokojuje nejčastěji v penězích, a tento nepominutelný dědic je účastníkem jen pro tu část řízení, která se týká povinného dílu.⁸⁴ Nepominutelný dědic může být dědicem v pravém slova smyslu pouze v případě, je – li mu stanoven dědický podíl dle §

⁷⁹ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2014. s. 41.

⁸⁰ Rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové, sp. zn. 17 Co 57/2002.

⁸¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13.03.2015, sp. zn. 21 Cdo 1939/2013.

⁸² Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

⁸³ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁴ SVOBODA, Jiří. In FIALA, Roman, DRÁPAL Ljubomír. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015. 633 s.

1644 NOZ. Rozdílná je situace, kdy nepominutelnému dědici je podíl zůstaven odkazem, anebo v případě, kdy je nepominutelný dědic opominut, a to jak v případě opomenutí zcela či z části. V takovém případě má nepominutelný dědic postavení věřitele vůči ostatním dědicům.⁸⁵ Tato úprava byla zvolena s důrazem na vyšší míru vůle zůstavitele, a také jako zamezení vzniku nechtěného spoluvlastnictví mezi dědicem určeným zůstavitelem a dědicem nepominutelným.⁸⁶

Nepominutelný dědic je tedy účastníkem řízení o pozůstalosti jen v těch fázích, kdy se jedná o jeho povinném dílu. Konkrétně se jedná o řízení o soupisu pozůstalosti, určení obvyklé ceny pozůstalosti a o vypořádání povinného dílu. Nepanuje zde však jednotná shoda, zda má být nepominutelný dědic soudním komisařem vyrozuměn a poučen o svém právu na povinný díl. Dle komentářové literatury by tento nepominutelný dědic měl být soudním komisařem o tomto svém právu vyrozuměn.⁸⁷ Tento závěr je zde odůvodněn s ohledem na fakt, že dle § 113 ZŘS je nepominutelný dědic účastníkem pro tuto část řízení a dále dle § 6 odst.1 ZŘS, dle kterého se v tomto řízení jedná o právech a povinnostech tohoto dědice. Komentář k tomu dále dodává, že nepominutelný dědic by měl být o existenci závěti pouze informován, neměl by však být poučován o možnosti závěť napadnout, pokud není současně dědicem.⁸⁸ Shodné stanovisko k tomuto problému zaujal již za předchozí právní úpravy Dr. Bednář, který má za to, že je to v rozporu se zákonem, aby soudní komisař poučoval nepominutelného dědice o hmotném právu. Dle jeho názoru by neměli být osoby, jimž svědčí pouze právo na povinný díl přizvány jako účastníci řízení již od jeho počátku, pokud byli závěti zcela opominuty, neboť v tu chvíli je nelze považovat za dědice. Tyto osoby se totiž dědici stávají až ve chvíli, kdy se dovolávají relativní neplatnosti závěti.⁸⁹ Stejně stanovisko k tomu bylo zaujato i autory článku *Postavení nepominutelného dědice*, který má za to, že nepominutelný dědic má být soudem vyrozuměn o jeho právu na povinný díl. Soud si má také vyžádat stanovisko, zda tento dědic bude právo na povinný díl uplatňovat či nikoliv.⁹⁰ S výše zmíněnými názory nezbývá než souhlasit.

Zákon dále nepočítá s tím, že nepominutelný dědic by měl právo účastenství při jednání o SJM a při rozhodování o jeho vypořádání. V těchto situacích je úkolem soudního komisaře

⁸⁵ SVOBODA, Jiří. In FIALA, Roman, DRÁPAL Ljubomír. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015. 633 s.

⁸⁶ Tamtéž

⁸⁷ SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015. s. 240-243.

⁸⁸ Tamtéž

⁸⁹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. 301 s.

⁹⁰ TALANDA, Adam, TALANDOVÁ, Iveta, PLAŠIL, Filip. *Postavení nepominutelného dědice. Ad Notam*. 2019, roč. 25, č. 1, s. 27-41.

chránit práva nepominutelného dědice. Soudní komisař tedy nesmí schválit takovou dohodu o vypořádání, která by měla za následek poškození nepominutelného dědice tím, že by do aktiv pozůstalosti připadlo méně, než kolik činí hodnota poloviny majetku v SJM zůstavitele a pozůstalého manžela. Pokud by měl nepominutelný dědic za to, že je dohodou o vypořádání SJM zkrácen, má právo namítat relativní neúčinnost.⁹¹

V případě, že je nepominutelný dědic zůstavitelem opomenut, postačí, pokud je seznámen s obsahem závěti a jeho vyjádření je poté uvedeno do protokolu. Není nezbytné, aby tento nepominutelný dědic byl pozván k jednání, ani aby mu bylo vyhlášeno usnesení o dědickém právu tak, jak stanoví § 164 odst. 1 ZŘS.⁹² V případě, že tento nepominutelný dědic uzná závět' za platnou, záleží čistě na něm, zda bude uplatňovat své právo na povinný díl, o němž byl řádně poučen. Pokud se však tento dědic práva na povinný díl vzdá, závazek ostatních dědiců vůči tomuto dědici tím zanikne i do budoucna a s tímto dědicem se již nadále nebude jednat jako s dědicem. V takovém případě je nezbytné prověřit, zda nebyl na majetek tohoto nepominutelného dědice prohlášen konkurs či zda nebylo schváleno jeho oddlužení. Pokud ano, je nutné zjistit stanovisko insolvenčního správce, zda s tímto neuplatněním práva na povinný díl souhlasí. Nepominutelný dědic se nemůže bez souhlasu insolvenčního správce vzdát práva na povinný díl, neboť takové jednání by bylo podle insolvenčního zákona neplatné.⁹³

Další možností, která však není v praxi příliš obvyklá, je situace, kdy nepominutelnému dědici je v řízení o pozůstalosti uznáno právo na povinný díl, ten jej však v řízení neuplatní, ale ponechá si možnost uplatnění tohoto práva v budoucnu. V takovém případě je mu pro toto uplatnění stanovena lhůta 10 let od smrti zůstavitele. Účast nepominutelného dědice v řízení se ukončuje usnesením dle § 7 odst. 2 ZŘS.⁹⁴ Nepominutelnému dědici je dále nutné doručit „*usnesení o obvyklé ceně majetku a jiných aktiv pozůstalosti, výši dluhů a dalších pasiv pozůstalosti a čisté hodnotě pozůstalosti, popřípadě výši předlužení podle § 180 ZŘS a také usnesení podle § 185 odst. 3 písm. b) ZŘS, kterým soudní komisař rozhodne nebo schválí dohodu o vypořádání povinného dílu pro nepominutelného dědice, bylo-li na něj uplatněno právo.*“⁹⁵

⁹¹ DRÁPAL, Ljubomír, ŠEŠINA, Martin. Povinný díl a jeho vypořádání. *Ad notam*. 2016, roč. 22, č. 6, s. 15-20.

⁹² Tamtéž

⁹³ KOHOUTEK, Jan. Nepominutelný dědic jako účastník řízení o pozůstalosti. *Ad Notam*. 2015, roč. 21, č. 5, s. 3-6.

⁹⁴ DRÁPAL, Ljubomír, ŠEŠINA, Martin. Povinný díl a jeho vypořádání. *Ad notam*. 2016, roč. 22, č. 6, s. 15-20.

⁹⁵ Tamtéž

4 Vydědění a jeho důvody

4.1 Vydědění

4.1.1 Pojem vydědění

Vydědění je pojmem práva občanského, konkrétně práva dědického. Vyděděním se rozumí jednostranný projev vůle zůstavitele, který musí být učiněn v zákonem stanovené formě, a kterým může zůstavitel vyloučit nepominutelného dědice z jeho práva na povinný díl nebo jej v tomto právu alespoň zkrátit. Rozhodnutí, zda bude nepominutelný dědic vyděděn zcela nebo pouze zčásti je na svobodné vůli zůstavitele, což bylo i za účinnosti předchozí právní úpravy dovozeno judikaturou.⁹⁶ Lze přijmout většinový názor, dle kterého platným vyděděním však nedochází jen k vyloučení nepominutelného dědice z jeho práva na povinný díl, ale i z jeho práva na dědický podíl.⁹⁷ Jak již bylo výše zmíněno, vydědit lze pouze nepominutelného dědice, tedy děti zůstavitele. Je možné vydědit i nezletilého potomka, k čemuž se již dříve vyjádřila judikatura, která je i nadále použitelná. V případě vydědění nezletilého potomka je třeba zkoumat, zda s ohledem na věk vyděděného, jeho rozumovou a volní vyspělost od něho bylo možno požadovat chování vylučující vydědění.⁹⁸

Problematickým by se zde mohl jevit § 1646 odst. 3 NOZ, který stanoví, za jakých podmínek jsou vydědění i potomci vyděděného potomka. Naproti předchozí právní úpravě, NOZ zpřesňuje tyto podmínky, neboť za účinnosti předchozí úpravy bylo v zásadě nerozhodné, zda se vyděděný potomek dožil zůstavitelovi smrti či nikoliv.⁹⁹ Nynější zákonná úprava předpokládá dvě situace, které mohou nastat. Situaci, kdy se vyděděný potomek dožije smrti zůstavitel a naproti tomu situaci, kdy vyděděný potomek zemře dříve než zůstavitel. V prvním případě, tedy kdy vyděděný potomek přežije zůstavitele, zákon stanoví, že nedědí ani potomci vyděděného potomka. Dochází zde ke změně oproti předchozí právní úpravě, kdy nyní dochází k jejich vydědění ex lege, a již není tak třeba jednání zůstavitele, kterým by je výslovně vydědil.¹⁰⁰ V druhém případě, tedy když se vyděděný potomek nedožije smrti zůstavitele, potomci tohoto vyděděného naopak dědí s výjimkou těch, kteří byli samostatně z dědického práva vyloučeni. V takovém případě má tedy zůstavitel vůči těmto potomkům povinnost uplatnit samostatný vydědovací důvod.¹⁰¹ Je evidentní, že v oblasti posuzování této otázky by

⁹⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29.5.1997, sp. zn. 2 Cdon 176/96.

⁹⁷ TALANDA, Adam, TALANDOVÁ, Iveta. Postavení nepominutelného dědice. *Právní rozhledy*. 2019, roč. 27, č.7, s. 229.

⁹⁸ Rozhodnutí Krajského soudu v Brně, sp. zn. 18 Co 310/98

⁹⁹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁰ BEDNÁŘ, Václav. Několik poznámek k vydědění. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 10, s. 25-28.

¹⁰¹ Tamtéž

mohlo docházet k výkladovým problémům. Přejícná ustanovení odpověď, jak v těchto případech postupovat, nenabízí. Mám však za to, že v těchto případech je nezbytné postupovat s ohledem na projevenou vůli zůstavitele a dobu, ve které tuto vůli projevoval, tedy za účinnosti starého nebo nového občanského zákoníku.

4.1.2 Formální náležitosti

Vydědění, jakožto právní jednání, předpokládá aktivní jednání zůstavitele, zpravidla ve formě prohlášení o vydědění, jedinou výjimku představuje vydědění mlčky a po právu dle § 1651 odst. 2 NOZ. Prohlášení o vydědění má většinou písemnou formu, mluvíme tedy o tzv. listině o prohlášení o vydědění. Takové prohlášení o vydědění lze dle § 1649 odst. 1 NOZ učinit stejným způsobem, jakým se pořizuje nebo zrušuje závěť.¹⁰² Důvodová zpráva k tomu uvádí, že se přejímá myšlenka § 469a odst. 3 OZ 1964 a výslovně stanoví, že tento předepsaný způsob platí i pro případné odvolání nebo změnu prohlášení o vydědění.¹⁰³ Druhý odstavec ustanovení upravuje tzv. negativní závěť, kdy vydědění jiného, než nepominutelného dědice není možné, zůstavitel však může v případě takového dědice pořídit negativní závěť. V takové závěti zůstavitel uvede, že tento dědic, kterému by jinak svědčila zákonná posloupnost, dědit nebude, a v dědictví pak nastupují ostatní dědicové, jimž zákonná posloupnost svědčí.¹⁰⁴ Prohlášení o vydědění lze tedy učinit listinou veřejnou či soukromou, bez svědků nebo za účasti svědků. Prohlášení o vydědění lze učinit samostatnou listinou nebo jako součást pořízení pro případ smrti, kterým může být např. závěť.¹⁰⁵ Jak již bylo výše zmíněno, pro prohlášení o vydědění se uplatní stejný způsob, jakým se pořizuje nebo ruší závěť.

Zákon pro závěť vyžaduje písemnou formu, pokud nebyla závěť pořízena s úlevami.¹⁰⁶ Právní úprava rozlišuje závěť pořízenou soukromou listinou, závěť pořízenou veřejnou listinou a již výše zmíněnou závěť s úlevami. Závěť pořízenou soukromou listinou lze ještě dále dělit podle formy na závěť holografní a allografní. U holografní závěti se jedná o případy, kdy je celá tato závěť sepsána a zároveň podepsána vlastní rukou zůstavitele. Tato forma závěti je pravděpodobně nejčastější, neboť nevyžaduje asistenci dalších osob a zároveň je formou nejjednodušší. V případě allografní závěti se jedná o závěť, která nebyla napsána vlastní rukou zůstavitele, ale ten ji vlastní rukou podepsal a před dvěma současně přítomnými svědky

¹⁰² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰³ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 674.

¹⁰⁴ Tamtéž

¹⁰⁵ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2014. 377 s.

¹⁰⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

prohlásil, že tato listina obsahuje jeho poslední vůli.¹⁰⁷ Právní úprava také pamatuje na situace, kdy je zůstavitel nevidomý. V takovém případě musí být poslední vůle projevena před třemi současně přítomnými svědky v listině, která musí být nahlas přečtena svědkem, který tuto závěť nepsal. Zůstavitel dále musí před těmito svědky potvrdit, že tato listina obsahuje jeho poslední vůli.¹⁰⁸ Zvláštní podmínky zákon stanoví i na případy, kdy závěť pořizuje osoba se smyslovým postižením. Závěť může být dále pořizena veřejnou listinou, kdy ten, kdo tuto závěť pořizuje je povinen přesvědčit se, zda zůstavitel projev poslední vůle činí s rozvahou, vážně a bez donucení.¹⁰⁹ Posledním typem je tzv. privilegovaná závěť, kdy tento typ je určen pro osoby, které se nacházejí v situaci, kdy nemohou použít jinou formu pořízení závěti. Jedná se typicky o živelné pohromy, války apod. V takovém případě umožňuje zákon ústní závěť před třemi svědky, závěť zaznamenanou starostou obce, na jejímž území se zůstavitel nachází, a naposledy závěť pořizenou na palubě námořního plavidla, letadla atd. Lze mít za to, že tato úprava bude tedy analogicky použita i na případy pořizování prohlášení o vydědění.

Prohlášení o vydědění je osobním právem zůstavitele a jako takové nemůže být zůstavitelem přeneseno na jinou osobu, nemůže být ani vykonáno společně s jinou osobou. Současná právní úprava dále nestanoví pro vydědění žádné podmínky pořizovací způsobilosti ani žádné další zvláštní podmínky. Lze tedy předpokládat, že bude zapotřebí analogicky použít podmínky pořizovací způsobilosti, které se uplatní v případech pořízení pro případ smrti. Zůstavitel musí mít tedy právní osobnost a svéprávnost. Právní osobností se dle § 15 odst. 1 NOZ má na mysli způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti. Právní osobnost má dle zákonné definice v § 23 NOZ každý člověk od narození až do smrti. Tato podmínka bude tedy splněna vždy. Svěprávností dle § 15 odst. 2 NOZ se rozumí způsobilost člověka nabývat vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem, tedy právně jednat. Plně svéprávným se člověk stává zletilostí, která se nabývá dovršením osmnáctého roku věku. Zákon dále stanoví, že člověk se může stát svéprávným i dříve, a to přiznáním svéprávnosti, popř. uzavřením manželství. Avšak i člověk, který není plně svéprávný má zákonem přiznané právo pořizovat pro případ smrti, tedy analogicky i pořizovat prohlášení o vydědění. Tato práva najdeme upravena v § 1526–1528 NOZ. Osoba, která dovršila 15 let věku ale dosud nenabyla plné svéprávnosti, může pořizovat bez souhlasu zákonného zástupce, avšak pouze formou veřejné listiny. Toto ustanovení přejímá podstatu § 476d odst. 2 OZ 1964, avšak oproti

¹⁰⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁸ Tamtéž

¹⁰⁹ Tamtéž

předchozí úpravě již není nezbytné, aby tato veřejná listina měla formu notářského zápisu.¹¹⁰ Stejným způsobem se bude postupovat i v případě, kdy bude pořizovat osoba omezená ve svéprávnosti dle § 1528 odst. 1 NOZ. Platně pořídít v jakékoliv formě může dle § 1527 NOZ také osoba, která sice byla omezena ve svéprávnosti, ale uzdravila se do té míry, že je schopna projevit svou vlastní vůli. Toto ustanovení má dopadat na osoby, jejichž svéprávnost byla soudem omezena do té míry, že tyto osoby již nemají ani pořizovací způsobilost.¹¹¹ V takovém případě má rozhodovat věcná stránka, tedy tato osoba může učinit poslední pořízení, pokud takovému jednání odpovídá její zdravotní stav, nemá se na mysli nutně úplné uzdravení.¹¹² Zvláštní případy pak představují situace, kdy byla osoba omezena ve svéprávnosti pro svou chorobnou závislost na požívání alkoholu, psychotropních a podobných látek, nebo pro chorobnou závislost na hráčské vášni představující závažnou duševní poruchu. Taková osoba může na základě § 1628 odst. 2 NOZ pořizovat v rozsahu svého omezení v jakékoliv předepsané formě, ale pouze do výše poloviny pozůstalosti. Polovina pozůstalosti pak případně zákonným dědicům, k jejichž ochraně je toto ustanovení určeno.

4.1.3 Obsahové náležitosti

Občanský zákoník nestanoví pro prohlášení o vydědění žádné zvláštní obsahové náležitosti. Shodně jako za účinnosti předchozí právní úpravy a zásadou, že vydědění nemá být podporováno, i nyní je možné nepominutelného dědice vydědit jen ze zákonných taxativních důvodů. Oproti předchozí právní úpravě však obsahová stránka vydědění nějakých změn přece jen dostála. Díky současné právní úpravě již odpadla zůstaviteli povinnost v prohlášení o vydědění explicitně uvádět důvod vydědění. Důvodová zpráva k tomu uvádí, že „*zásadně není důvod k tomu, aby zůstavitel zdůvodňoval své rozhodnutí o vydědění v případech, kdy je ten důvod znám jak jemu, tak i vyděd'ovanému potomku.*“¹¹³ Pokud zůstavitel v prohlášení neuvede důvod vydědění, má tento nepominutelný dědic právo na povinný díl, pokud proti němu nebude zákonný důvod vydědění prokázán v rámci řízení o pozůstalosti. I v případě, zůstavitel uvede v prohlášení důvod vydědění, nebrání to tomu, aby proti takovému nepominutelnému dědici byl v řízení o pozůstalosti prokázán i jiný ze zákonných důvodů pro vydědění, neboť současná právní úprava stanovuje nutnost prokázat důvod ke dni smrti zůstavitele.¹¹⁴ Předchozí právní

¹¹⁰ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 627-629.

¹¹¹ Tamtéž

¹¹² Tamtéž

¹¹³ Tamtéž

¹¹⁴ SVOBODA, Jirí. In FIALA, Roman, DRÁPAL Ljubomír. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015. s. 412-423.

úprava považovala za rozhodný pro posouzení platnosti vydědění okamžik, kdy k tomuto úkonu došlo a vydědit bylo možné jen potomka pro jeho chování předcházející prohlášení o vydědění.¹¹⁵

Je nezbytné uvést, že skutečnost, že již nemusí být uveden důvod vydědění, má význam z hlediska aktivní legitimace pro spor o platnost vydědění.¹¹⁶ V tomto případě je nutné poukázat na § 1673 odst. 2 NOZ, který tuto situaci výslovně upravuje. V případě, že je zůstavitelem důvod vydědění uveden, je k podání žaloby legitimován potomek, který tvrdí, že k jeho vydědění došlo neprávem. Pokud vyděděný tento spor prohraje, nezíská povinný díl. Jestliže však vyděděný spor vyhraje, bude jeho vydědění považováno za neplatné, tento vyděděný se však nestane dědicem, ale vznikne mu jako nepominutelnému dědici právo na povinný díl.¹¹⁷ V opačném případě, kdy důvod vydědění není zůstavitelem uveden, avšak nepominutelný dědic byl vyděděn, je k podání žaloby oprávněn ten, kdo má dědit na místě vyděděného potomka.¹¹⁸ V takovém případě existují dvě možnosti. První možností je, že se tato osoba bude chtít vyhnout soudnímu sporu o platnost či neplatnost vydědění, a proto vyplatí nepominutelnému dědici jeho povinný díl. Druhou možností je podání žaloby o platnost vydědění vůči nepominutelnému dědici. V takovém případě leží důkazní břemeno prokázání některého ze zákonných důvodů vydědění na této osobě. Poté podle výsledku bude tato osoba buď povinna vyplatit dědici jeho povinný podíl, či nikoliv.¹¹⁹ Osobně mám však stále za to, že i když to nová právní úprava výslovně nevyžaduje, i nadále je lepší důvod vydědění v prohlášení uvést.

Občanský zákoník pamatuje i na situace a případy, kdy nepominutelný dědic byl zůstavitelem v pořízení pro případ smrti opomenut, tedy nebyl zůstavitelem výslovně vyděděn, ale nebylo mu zůstavitelem ani nic zanecháno. Předchozí právní úprava ustanovení podobného charakteru neobsahovala, bylo tedy nerozhodné, zda zůstavitel o nepominutelném dědici věděl, či nikoliv.¹²⁰ Dle důvodové zprávy navrhuje osnova řešit tyto případy s odlišnými důsledky, stejný přístup volil i vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937.¹²¹ V § 1651 odst. 1 NOZ míří na případy, kdy je zůstaviteli opomenutý dědic znám a tento dědic je naživu. V takovém

¹¹⁵ SVOBODA, Jiří. In FIALA, Roman, DRÁPAL Ljubomír. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015. s. 412-423.

¹¹⁶ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník- Komentář- Svazek IV*. 1. vydání Praha: Nakladatelství Wolters Kluwer ČR, 2014., s. 370-442.

¹¹⁷ Tamtéž

¹¹⁸ Zákon č. 89/2012 Sb, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁹ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník- Komentář- Svazek IV*. 1. vydání Praha: Nakladatelství Wolters Kluwer ČR, 2014., s. 377-442.

¹²⁰ Tamtéž

¹²¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 675.

případě, má tento nepominutelný dědic právo na povinný díl. Stejný postup, tedy právo na povinný díl, bude moci nepominutelný dědic uplatnit i v případě, pokud prokáže, že jeho opomenutí pramení z toho důvodu, že zůstavitel o něm v době pořízení pro případ smrti nevěděl. V takovém případě však nelze usuzovat, že pouhé neprokázání opomenutého nepominutelného dědice, že o něm zůstavitel nevěděl, zbavuje takového dědice práva na povinný díl. Každý nepominutelný dědic má právo na povinný díl, pokud nebyl platně vyděděn, byl z takového práva na povinný díl vyloučen chováním zakládajícím dědickou nezpůsobilost, anebo dal vlastním jednáním najevo, že svého povinného dílu nežádá.¹²² V obou zmíněných případech vzniká nepominutelnému dědici pouze právo na povinný díl, dědicem se však nestává. Třetí případ je situace, kdy se ten, kdo byl opomenut nikoli omylem, dopustí něčeho, co naplňuje zákonný důvod vydědění, jak je stanoveno v § 1651 odst. 2 NOZ. V takovém případě hovoříme o tzv. *vydědění mlčky a po právu*. Důsledkem takto učiněného vydědění nemá opomenutý dědic právo na povinný díl.

4.2 Důvody vydědění

Občanský zákoník doznal oproti předchozí právní úpravě a důvodům vydědění několika změn. Zůstaly zachovány všechny čtyři důvody vydědění nepominutelného dědice platné za předchozí právní úpravy, u kterých došlo k formulačním změnám a nově k přibyl další důvod vydědění, a to vydědění zadluženého nebo marnotratného dědice. Občanský zákoník také dále umožňuje vydědění nepominutelného dědice dědicky nezpůsobilého. Jak již bylo výše několikrát zmíněno, pro platnost vydědění již není nutné výslovné uvedení důvodu vydědění.

4.2.1 Neposkytnutí potřebné pomoci v nouzi

Prvním z důvodů je vydědění takového nepominutelného dědice, který neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nouzi. Na základě předchozí právní úpravy bylo možné vydědit potomka, jestliže „*v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech*.“¹²³ Občanský zákoník tento důvod převzal, nedošlo ke změně smyslu či obsahu tohoto důvodu, jen je nyní formulován abstraktněji. Pro naplnění tohoto důvodu bude klíčové splnění několika předpokladů – 1) zůstavitel se musí ocitnout v nouzi a musí objektivně potřebovat pomoc, 2) potomek musí mít možnost se nějakým způsobem dozvědět o této nouzi, 3) musí být schopen takovou potřebnou pomoc

¹²² TALANDA, Adam, TALANDOVÁ, Iveta, PLAŠIL, Filip. Postavení nepominutelného dědice. *Ad Notam*, 2019, roč. 25, č. 1, s. 27-41.

¹²³ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

poskytnout nebo ji alespoň zajistit, 4) taková potomkova pomoc nesmí být zůstavitelem odmítnuta.¹²⁴

Je zde nezbytné definovat některé pojmy – nouze, potřebná pomoc. Zůstavitel se ocitá v nouzi, kdy pro zdravotní obtíže, pokročilý věk nebo špatný psychický stav potřebuje pomoc s obstaráním základních potřeb, neboť není schopen obstarat si je sám bez cizí pomoci a o jeho potřeby není postaráno jiným způsobem.¹²⁵ K pojmu nouze Rouček a Sedláček uvádí, že se nouzí nemusí rozumět jen peněžitá nouze, ale i opuštění zůstavitele v nouzi bez jakékoliv pomoci, ale také nesplnění vyživovací povinnosti.¹²⁶ Další podmínkou je vědomí potomka o této nouzi a jeho schopnost poskytnout zůstaviteli potřebnou pomoc. Není nutné, aby tato pomoc byla poskytována přímo potomkem, pokud ten například dlouhodobě žije v cizině. Je však nutné objektivně posoudit, zda potomek měl možnost takovou pomoc poskytnout nebo ji alespoň zajistit. Tato potřebná pomoc se bude vždy posuzovat s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem daného případu. Může se jednat např. o zaplacení pečovatelské služby potomkem, pokud to jeho finanční prostředky umožňují. Pokud je však taková pomoc zůstavitelem odmítnuta, nelze to přičítat k tíži potomka a nelze ho tedy z tohoto důvodu vydědit.

4.2.2 Neprojevení opravdového zájmu

Druhý důvod umožňuje vydědit potomka, který „o zůstavitele neprojevuje opravdový zájem, jaký by projevoval měl.“¹²⁷ Oproti předchozí právní úpravě zmizelo slovo *trvale*, lze však mít důvodně za to, že původní výklad bude i nadále použitelný, stejně jako předchozí judikatura. Neprojevení opravdového zájmu lze současné praxi považovat za nejčastější důvod vydědění.

Shodně s předchozím důvodem, i tento bude třeba posuzovat s přihlédnutím k okolnostem daného případu. Za opravdový zájem lze považovat takový zájem, který odpovídá obecným zásadám slušnosti (objektivní prvek), a který lze vzhledem k určitým zvyklostem rodiny, sociálnímu statusu, náboženskému založení rodiny lze považovat za běžný (subjektivní prvek).¹²⁸ Je nutné také zmínit, že tento nezájem musí být trvalý, nelze tedy nezájem usuzovat z ojedinělého opomenutí narozenin zůstavitele, ke kterému došlo 20 let před

¹²⁴ SVOBODA, Jiří. In FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015. s. 412-423.

¹²⁵ Tamtéž

¹²⁶ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*, Díl III., svazek 1. Praha: V. Linhart, 1936

¹²⁷ Zákon č. 89/2012 Sb, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹²⁸ SVOBODA, Jiří. In FIALA, Roman, DRÁPAL Ljubomír. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015. s. 412-423.

smrti zůstavitele. V současné době je již k dispozici judikatura k nové právní úpravě, a ta setrvává na stejných podmínkách a výkladu jako judikatura předchozí. Má se za to, že opravdový zájem se musí posuzovat nejen s ohledem na okolnosti konkrétního případu, ale i s ohledem na dobré mravy. Je nutné tento opravdový zájem posuzovat nejen z hlediska potomků vůči rodičům, ale i opačně tedy rodičů vůči potomkům.¹²⁹ Ustálenou judikaturou NS bylo také dovozeno, že pramení – li potomkův nezáměr z toho, že sám zůstavitel o něj nejeví zájem, nelze z tohoto potomkova nezáměru usuzovat na důvod pro jeho vydědění.¹³⁰ Musí se zkoumat, zda „zůstavitel měl sám zájem se s potomkem stýkat a udržovat s ním běžné příbuzenské vztahy, přičemž vydědění přichází v úvahu jen tam, kde zůstavitel o tento blízký příbuzenský vztah stojí, kde se ho nezáměr potomka osobně citově dotýká, kde mu tento stav vadí; nikoliv pokud je mu tento stav lhostejný, případně kdy k němu sám podstatně přispěl.“¹³¹ Je důležité zmínit, že tento důvod zpravidla spočívá v nekonání či pasivitě potomka. Judikatorně však byl dovozen i závěr, že tento důvod vydědění lze uplatnit i v případě „kdy potomek sice o zůstavitele zájem projevuje, ovšem způsobem neodpovídajícím řádnému chování potomka k rodiči.“¹³²

4.2.3 Odsouzení pro trestný čin za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze

Třetí důvod umožňuje vydědění potomka, který „byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze.“¹³³ Právě třetí důvod dostal oproti předchozí právní úpravě největší změny. Na základě OZ 1964 bylo možno vydědit potomka, který byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku. I když tento důvod nezpůsoboval žádné výkladové problémy a jeho naplnění bylo snadno prokazatelné, vedla tato úprava k neúměrnému rozšiřování vydědění i na případy činů, které neměly žádný význam pro rodinné vazby potomka a zůstavitele. Předchozí právní úprava vyžadovala, aby byl trestný čin spáchan úmyslně, nyní je již nerozhodné, zda byl tento trestný čin spáchan z úmyslu či z nedbalosti. Pro tento důvod vydědění je nezbytné splnění dvou podmínek – 1) nepominutelný dědic musí být pravomocně odsouzen za trestný čin, 2) tento čin musí být spáchan za okolností svědčících o zvrhlé povaze pachatele, tedy nepominutelného dědice.

¹²⁹ Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 15. 11. 2016, sp. zn. 11 Co 433/2016.

¹³⁰ K tomu např. 2 Cdo 86/97, 21 Cdo 3992/2008, 6 Co 10/96.

¹³¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20.01.2004, sp.zn. 30 Cdo 2214/2002.

¹³² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 15.05.2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006.

¹³³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

V případě odsouzení za trestný čin je soud vázán soudním rozhodnutím v trestní věci dle § 135 odst. 1 OSŘ ve spojení s § 1 odst. 2 ZŘS. Druhá podmínka, tedy okolnosti svědčící o zvrhlé povaze, představuje úpravu novou a poněkud problematickou. V právním řádu nikde nejsou definovány okolnosti svědčící o zvrhlé povaze. Rozsudek v trestní věci také rovněž nikdy neuvádí, že trestný čin byl spáchán za okolností svědčících o zvrhlé povaze. Okolnost nasvědčující zvrhlou povahu bude muset být posuzována z výroku a odůvodnění daného odsuzujícího rozsudku, kde budou uvedeny skutkové okolnosti odsouzení. Jako vodítko zde mohou sloužit přitěžující okolnosti (§ 42 TZ), za nichž byl trestný čin spáchán a ke kterým trestní soud při rozhodování přihlédl.¹³⁴ Takovými okolnostmi může být např. spáchání trestného činu na těhotné ženě, dítěti mladším 15 let, čin spáchaný zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, čin spáchaný využitím něčí tísně, bezbrannosti apod. V případě sporu, zda zůstavitel vydědil nepominutelného dědice z tohoto důvodu právem, bude muset rozhodovat pozůstalostní soud.¹³⁵

4.2.4 Trvalé vedení nezřízeného života

Čtvrtým důvodem umožňujícím vydědění je případ, kdy nepominutelný dědic „vede trvale nezřízený život.“¹³⁶ Oproti předchozí právní úpravě nedostal tento důvod vydědění žádných změn. Je tedy nepochybné, že závěry učiněné za účinnosti OZ 1964 budou i nadále použitelné pro výklad tohoto ustanovení a pro posouzení důvodnosti vydědění, stejně tak bude možné i použití dřívější judikatury. Podobná byla nejen úprava v OZ 1964, ale také úprava v OZO, dle níž mohlo být dítě vyděděno, „vede – li trvale nezřízený život přičítící se veřejné mravnosti“.¹³⁷ Někdejší judikaturou pak bylo dovozeno, že není nezbytné, aby takový způsob života vzbuzoval veřejné pohoršení.¹³⁸ Bude dostačující, pokud je takový způsob života způsobilý toto veřejné pohoršení způsobit. Takový způsob života je dále třeba posuzovat nikoliv s ohledem na ustanovení trestního zákona, ale podle všeobecně platného mínění.¹³⁹

Pro naplnění tohoto důvodu vydědění je tedy nezbytné splnění dvou podmínek – 1) nepominutelný dědic musí vést nezřízený život, 2) vedení takového života musí být trvalé. K výkladu první podmínky, tedy vedení nezřízeného života, přispěla až judikatura. Vedení

¹³⁴ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník- Komentář- Svazek IV.* 1. vydání Praha: Nakladatelství Wolters Kluwer ČR, 2014. 728 s.

¹³⁵ ŠEŠINA, Martin, MUŽIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo. Praktická příručka.* Praha: Leges, 2019, s. 266.

¹³⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹³⁷ Zákon č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský, ve znění ke dni 1.1.1935

¹³⁸ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi.* 1. vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2014. 377 s.

¹³⁹ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník- Komentář- Svazek IV.* 1. vydání Praha: Nakladatelství Wolters Kluwer ČR, 2014. 728 s.

nezřízeného života je nutné vykládat za použití objektivního kritéria, a to konkrétně dobrých mravů. Nejvyšší soud k tomuto judikoval ve svém rozhodnutí následující: „*za vedení nezřízeného života lze označit takové chování, které evidentně vybočuje z rámce obecné představy o chování v souladu s dobrými mravy.*“¹⁴⁰ Dobré mravy jsou jakýsi souhrn základních pravidel, na nichž je nutno bezvýhradně trvat, která mají svůj původ v etických představách společnosti v daném místě a čase. Pojmem dobré mravy se judikatura již v minulosti rovněž zabývala. Za dobré mravy je judikaturou považován „*souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních.*“¹⁴¹ Takovým vybočením z chování v souladu s dobrými mravy bude v praxi např. závislost na alkoholu, hracích automatech, trvalé vyhýbání se práci, zadlužování, zanedbávání povinné výživy apod.

Druhá podmínka stanoví, že nepominutelný dědic musí vést tento nezřízený život trvale. K tomuto se opět vyjádřil Nejvyšší soud ve výše uvedeném rozsudku, kdy stanovil že „*o trvalé vedení nezřízeného života pak půjde v takových případech, kdy chování vyděděného bude vykazovat známky kontinuity (tedy nikoli jen nahodilosti či ojedinělosti) a dlouhodobosti, kdy již zpravidla nebude možné očekávat návrat k běžnému způsobu života tak, jak je vnímán většinou společnosti.*“¹⁴² Je tedy nutné, aby nepominutelný dědic vedl nezřízený život po delší dobu, případný jednorázový exces v jeho jinak příkladném chování podmínku trvalosti tedy nenaplní. Rovněž se ztotožňuji s názorem, dle kterého je třeba zohlednit i způsob života zůstavitele. Pokud ten sám trpí např. závislostí na omamných látkách, potom považuji za značně pokrytecké, aby z takového důvodu chtěl vydědit svého potomka. Judikaturou bylo také dovozeno, že vydědění z tohoto důvodu přichází v úvahu pouze v případě, kdy potomkovo trvalé vedení nezřízeného života není důsledkem disharmonického rodinného prostředí, v němž byl tento potomek vychován.¹⁴³

4.2.5 Vydědění pro dědickou nezpůsobilost

Nová právní úprava, vedle již výše uvedených čtyř důvodů vydědění, zavedla v § 1646 odst. 2 NOZ i možnost vydědit nepominutelného dědice, který je nezpůsobilý dědit, a z tohoto důvodu je z dědického práva vyloučen. NOZ se tak navrácí k právní úpravě OZO, která rovněž takové vydědění nepominutelného dědice upravovala. Na základě tohoto ustanovení tedy může

¹⁴⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24.11.2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010.

¹⁴¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24.06.2009, sp. zn. 33 Cdo 4398/2007.

¹⁴² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24.11.2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010.

¹⁴³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28.11.2013, sp. zn. 21 Cdo 3213/2012.

zůstavitel vydědit i potomka, který naplnil některou z podmínek uvedených v § 1481 NOZ. Dle tohoto ustanovení je za nezpůsobilého považován takový dědic, který „*se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu nebo zavrženého činu proti zůstavitelově poslední vůli, zejména tím, že zůstavitele k projevu poslední vůle donutil nebo lstivě svedl, projev poslední vůle zůstaviteli překazil nebo jeho poslední pořízení zatajil, zfalšoval, podvrhl nebo úmyslně zničil, ledaže mu zůstavitel tento čin výslovně prominul.*“¹⁴⁴ Uplatnění § 1646 odst. 2 NOZ bude možné pouze na jednání učiněné za života zůstavitele. Dopustí – li se potomek některého z jednání uvedeného v § 1481 NOZ stává se dědicky nezpůsobilým a jako takový ze zákonných důvodů nedědí. Vydědí – li však zůstavitel takového nepominutelného dědice dle § 1646 odst. 2 NOZ, lze mít za to, že zůstavitel dává tímto výslovným projevem vůle najevo, že jednání, které založilo dědickou nezpůsobilost, nebylo nepominutelnému dědici zůstavitelem prominuto.¹⁴⁵ Pokud se zůstavitel rozhodne z toho důvodu nepominutelného dědice vydědit, již nebude stačit výslovné prominutí činu zakládající dědickou nezpůsobilost dle § 1481 NOZ. Pro zrušení vydědění bude nezbytné zrušení listiny o prohlášení o vydědění předepsaným způsobem.¹⁴⁶

Je nutné zde zmínit problém, který může v tomto případě nastat ohledně potomků takto vyděděného a to konkrétně, zda tyto osoby budou dědit či nikoliv. Na místo nezpůsobilého dědice nastupuje při zákonné posloupnosti jeho potomek dle § 1483 NOZ. Pokud bychom však aplikovali ustanovení § 1646 odst. 3 NOZ byla by situace odlišná. Jak již bylo výše nastíněno, pokud by vyděděný potomek přežil zůstavitele, nedědili by ani jeho potomci, pokud by zůstavitel za života neprojevil jinou vůli. Pokud však vyděděný potomek nepřežil zůstavitele, jeho potomci by dědili, pokud by nebyli z dědického práva samostatně vyloučeni. Názory na tuto problematiku se liší, dle jednoho názoru by se mělo aplikovat na tyto potomky ustanovení § 1483 NOZ, a ti by tedy měli nastoupit na místo nezpůsobilého dědice při zákonné posloupnosti.¹⁴⁷ Jiný názor má za to, že na tyto potomky by se mělo aplikovat prohlášení o vydědění, a tedy i úprava dle § 1646 odst. 3 NOZ.¹⁴⁸ Osobně se kloním spíše ke druhému prezentovanému názoru, ale bude věcí judikatury, který postup bude v praxi nakonec zvolen.

¹⁴⁴ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴⁵ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník- Komentář- Svazek IV. 2. vydání* Praha: Nakladatelství Wolters Kluwer ČR, 2019. 728 s.

¹⁴⁶ SVOBODA, Jiří. In FIALA, Roman, DRÁPAL Ljubomír. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. 1. vydání.* Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015. s. 412-423.

¹⁴⁷ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník- Komentář- Svazek IV. 2. vydání* Praha: Nakladatelství Wolters Kluwer ČR, 2019. 728 s.

¹⁴⁸ TALANDA, Adam, TALANDOVÁ, Iveta. Vliv vydědění na potomky vyděděného. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2016, roč. 24, č. 4, s. 653-660.

4.2.6 Vydědění pro zadlužení a marnotratnost

Na základě § 1647 NOZ může zůstavitel vydědit „*nepominutelného dědice, který je tak zadlužen nebo si počíná tak marnotratně, že tu je obava, že se pro jeho potomky nezachová povinný díl.*“¹⁴⁹ Občanský zákoník tímto zavádí nový důvod vydědění, který OZ 1964 neupravoval. Nejedná se však o vyděd'ovací důvod nový, pro českou úpravu zcela neznámý. Na základě tohoto důvodu bylo možné vydědit již dle § 773 OZO a bývá také nazýván *exhereditio bona mente facta* (vydědění v dobrém úmyslu).¹⁵⁰ Tato právní úprava má chránit rodinu, především děti tohoto nepominutelného dědice. Má se uplatnit v případě, pokud je zde obava, že by těmto dětem nebylo z důvodu jeho zadlužení nebo marnotratného chování nic z pozůstalosti zachováno. Zůstavitel v případě tohoto důvodu vydědění musí zůstavit povinný díl dětem nepominutelného dědice. Nemusí zde panovat jistota, že potomkům nepominutelného dědice nebude zachován povinný díl. Lze mít důvodně za to, že čistá pravděpodobnost nezachování povinného dílu bude dostačující.

Toto ustanovení uvádí dva důvody vydědění. Je možné vydědit nepominutelného dědice, který je zadlužen nebo takového, který si počíná marnotratně. V praxi bude nezbytné, aby každé takové vydědění bylo posuzováno subjektivně s přihlédnutím k majetkovým poměrům tohoto nepominutelného dědice. K tomuto dr. Šešina uvádí „*to, co je u jednoho dědice považováno za marnotratnost, je u jiného běžným standardem spotřeby, stejně jako statistické dluhy u jednoho dědice jsou u jiného vzhledem k jeho majetku nepatrné.*“¹⁵¹ Na základě zákona dále není nezbytné, aby nepominutelný dědic již utratil větší část svého majetku. Bude dostačující, pokud jeho jednání bude již po nějakou dobu vykazovat znaky marnotratné povahy či zadlužení.

Komentář se rovněž zabývá otázkou, zda tento důvod má být v prohlášení o vydědění uveden, neboť jak již bylo zmíněno výše, aktuální právní úprava uvedení vyděd'ovacího důvodu nevyžaduje. V případě, že vyděd'ovací důvod uveden nebude, bude jej mít za úkol prokázat dědic, který bude dědit namísto takto vyděd'ového nepominutelného dědice.¹⁵² Osobně se spíše kloním k názoru, že z povahy věci by měl zůstavitel tento důvod vydědění v prohlášení uvést. V případě zadluženého dědice vyvstává otázka, zda pouhé zadlužení je dostačující, nebo zda

¹⁴⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁵⁰ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, 1119 s.

¹⁵¹ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník- Komentář- Svazek IV*. 1. vydání Praha: Nakladatelství Wolters Kluwer ČR, 2014. s. 366.

¹⁵² Tamtéž

bude třeba zkoumat i to, zda k zadlužení dědice došlo jeho vlastní vinou. Pokud vezmeme v potaz doslovné znění zákona, rozhodujícím bude pouhý fakt zadlužení dědice a jak k takovému zadlužení došlo nebude objektivně hrát žádnou roli. Rovněž je důležité zabývat se otázkou, k jakému okamžiku se bude zadlužení dědice posuzovat. Myslí se tím situace, kdy v době prohlášení o vydědění byl tento dědic zadlužen, avšak k okamžiku smrti zůstavitele již vše řádně splatil, tedy odpadlo zde nebezpečí nezachování povinného dílu pro potomky vyděděného. Osobně zde zastávám názor, že v takovém případě by mělo být nepominutelnému dědici právo na povinný díl zachováno, i když zůstavitel před smrtí prohlášení o vydědění nezrušil, k této problematice se shodně vyjadřuje i Komentář.¹⁵³ Výslovná odpověď však bude záležet na budoucí judikatuře, jak se s touto otázkou vypořádá. K pojmu marnotratnost je pak nutné přistupovat subjektivně. Je nezbytné posuzovat marnotratnost dědice „*podle stavu jeho majetku, potřeb, postavení a také s přihlédnutím k jeho výdělků a jiných příjmů*.“¹⁵⁴

4.2.7 Vydědění mlčky a po právu

Zůstavitel má také možnost svého nepominutelného dědice v posledním pořízení opominout a nezanechat mu ničeho. NOZ v takovém případě rozlišuje případy, kdy zůstavitel toto jednání učinil z důvodu svého omylu a případy, kdy zůstavitel nevěděl o existenci svého nepominutelného dědice. Tím se mají na mysli například situace, kdy matka nepominutelného dědice zatajila jeho narození a existenci před zůstavitelem. V poslední řadě rozlišuje NOZ případy, kdy zůstavitel nepominutelného dědice opominul, ačkoliv o něm věděl. Na takové situace míří § 1651 odst. 2 NOZ, který stanoví „*dopustil-li se ten, kdo byl opominut nikoli omylem, něčeho, co naplňuje zákonný důvod vydědění, hledí se na toto opominutí jako na vydědění učiněné mlčky a po právu*.“ Hovoříme o tzv. vydědění mlčky a po právu, které OZ 1964 neznal. Ustanovení se vztahuje na ty případy, kdy zůstavitel v posledním pořízení opominul dědice, ačkoliv o něm věděl, nejedná se tedy o omyl na straně zůstavitele. Pokud tedy na straně tohoto dědice existuje nějaký zákonný důvod vydědění, považuje se jeho opomenutí za vydědění mlčky a po právu. Skutečnost, zda zůstavitel o důvodu vydědění věděl by neměla být rozhodná, rozhodující by měla být v tomto případě již faktická existence důvodu vydědění.¹⁵⁵ V praxi také mohou nastávat situace, kdy bude sporná existence tohoto důvodu. Pokud důvod vydědění nebude uveden, odkáží se osoby, které mají dědit namísto nepominutelného dědice, k podání žaloby na určení, zda byl takový dědic vyděděn mlčky a po

¹⁵³ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jirí, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník- Komentář- Svazek IV*. 1. vydání Praha: Nakladatelství Wolters Kluwer ČR, 2014. s. 366.

¹⁵⁴ Tamtéž

¹⁵⁵ Tamtéž

právu.¹⁵⁶ V případě, že by se jim nepodařilo prokázat žádný z důvodů vydědění, vznikl by tomuto dědici právo na jeho povinný díl dle § 1651 odst. 1 NOZ.

¹⁵⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

5 Krátké porovnání s francouzskou právní úpravou

Dědické právo lze ve francouzské právní úpravě najít, shodně jako u nás, v občanském zákoníku (dále jen „*Code Civil*“, „*CC*“). Vydání francouzského Code civil se datuje do 19. století, konkrétně byl schválen 21. března 1804 jako jeden z prvních tzv. velkých občanských zákoníků. I přes dobu, která od vydání Code civil uplynula, se stále jedná o základ francouzského občanského práva. V Code civil je obsažena úprava hmotného a částečně i procesního dědického práva. Zbylou úpravu dědického práva procesního poté najdeme v procesním předpise – Code de procédure civile.

I francouzské dědické právo pamatuje na nepominutelné dědice. Dle francouzské právní úpravy hovoříme o tzv. *héritier réservataire*, tedy v překladu neopominutelný dědic, v čemž je možné spatřovat první rozdíl oproti české právní úpravě užívající pojem nepominutelný dědic. Dalším rozdílem je okruh neopominutelných dědiců, kdy za takové dědice jsou považovány děti zůstavitele, a pokud jich není, pozůstalý manžel.¹⁵⁷ Dříve do tohoto okruhu spadali i předkové zůstavitele.¹⁵⁸ Těmto neopominutelným dědicům náleží tzv. *réserve héréditaire*, povinný dědický podíl, a o zbytku svého jmění (tzv. *quotité disponible*, disponibilní část) může zůstavitel volně pořízovat. Oproti české právní úpravě se tedy jedná o opačné vymezení. Zatímco naše právní úprava stanoví velikost povinného dílu, francouzská právní úprava stanoví, s jakou částí pozůstalosti může zůstavitel volně nakládat. Velikost povinného dědického podílu se odvíjí od počtu dětí zůstavitele. Pokud je zde jedno dítě zůstavitele, jeho nárok činí 1/2 pozůstalosti. V případě, že zůstavitel měl dvě děti, má každé z nich nárok na 1/3 pozůstalosti. Za podmínky, že zůstavitel měl tři a více dětí, činí nárok každého z nich 1/4 pozůstalosti. Jestliže zůstavitel neměl děti, činí nárok manžela zůstavitele 1/4.¹⁵⁹ Toto ustanovení se však neuplatní v případě tzv. PACS, což označuje formu registrovaného partnerství ve Francii.

Code civil také upravuje podmínky dědické nezpůsobilosti v čl. 726-727, kdy taková skutečnost vede k vyloučení osoby z dědění. Na základě čl. 726 CC je z dědění vyloučena osoba, která byla odsouzena za úmyslné zabití zůstavitele, pokus o zabití zůstavitele, nebo

¹⁵⁷ Francouzský občanský zákoník – *Code Civil* [online]. legifrance.gouv.fr, konsolidovaná verze k 1. 10. 2017. [cit. 20. 11.2019] Dostupné na <<http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721>>

¹⁵⁸MALÁ, Lenka. Základní rámec hmotného dědického práva ve Francii. *Ad notam*. 2014, roč. 20, č. 5, s. 7-11.

¹⁵⁹Quotité disponible et réserve héréditaire [online]. droit-finance.commentcamarche.com. [cit. 20.11.2019] Dostupné na <<https://droit-finances.commentcamarche.com/contents/1010-quotite-disponible-et-reserve-hereditaire>>

takový násilný čin, který vedl ke smrti zůstavitele, avšak bez úmyslu takový následek způsobit. Tato osoba musí být odsouzena k trestu za zločin (tzv. *peine criminelle*). Je nepodstatné, zda se jedná o pachatele či spolupachatele takového činu.¹⁶⁰ Soud může také dle čl. 727 CC na žádost dědice prohlásit za dědicky nezpůsobilou osobu, která byla za předchozí uvedené jednání odsouzena k trestu, avšak pouze k trestu za přečin (tzv. *peine correctionelle*).¹⁶¹ Druhý odstavec tohoto ustanovení umožňuje prohlášení za nezpůsobilou osobu, která se dopustila v trestním řízení křivého svědectví vůči zůstaviteli, osobu, která nezabránila trestnému činu nebo i přestupku proti tělesné integritě zůstavitele, ač tak mohla učinit bez rizika pro sebe samého nebo pro ostatní. Dále je takto umožněno prohlásit za nezpůsobilou osobu za pomlouvačné jednání vůči zůstaviteli, které vedlo k jeho trestnímu postihu.¹⁶² Zůstavitel může výslovným projevem vůle v závěti tyto nezpůsobilosti vyloučit a takovou osobu za dědice přesto povolat poté, co jsou mu všechny tyto skutkové okolnosti známy.¹⁶³

¹⁶⁰ Francouzský občanský zákoník – *Code Civil* [online]. legifrance.gouv.fr, konsolidovaná verze k 1. 10. 2017. [cit. 20. 11.2019]. Dostupné na <<http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT00000607021>>

¹⁶¹ Tamtéž

¹⁶² Tamtéž

¹⁶³ MALÁ, Lenka. Základní rámec hmotného dědického práva ve Francii. *Ad notam*. 2014, roč. 20, č. 5, s. 7-11.

Závěr

V průběhu diplomové práce jsem se pokusila kompletně shrnout úpravu nepominutelného dědice a problematiku jeho vydědění. Rovněž jsem se pokusila porovnat tyto konkrétní dva instituty s úpravou předchozí, tedy OZ 1964. Pro úplnost byl v rámci diplomové práce i stručně naznačen historický vývoj dědického práva, s důrazem na úpravu nepominutelného dědice a institut vydědění. Historický vývoj pojednával o úpravě od římského práva, přes středověk až do současnosti, kdy nechybělo rozebrání OZO, OZ 1950 i vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937, který však nikdy nebyl přijat. Spolu s účinností NOZ došlo v otázce nepominutelného dědice a jeho vydědění k několika změnám. Některé změny spočívaly pouze v přesnější formulaci zákonných ustanovení, jiné změny již byly podstatnější. U obou institutů, které jsou tématem této diplomové práce, došlo k několika změnám.

U nepominutelného dědice došlo ke změně v úpravě povinného dílu. První změnou je snížení povinného dílu jak u zletilého, tak i nezletilého potomka zůstavitele. Za zásadní je nutno považovat zkrácení povinného dílu u nezletilého potomka zůstavitele, který již nemá nárok na povinný díl ve výši svého celého dědického podílu, ale vzniká mu nárok již jen na 3/4 jeho dědického podílu. V obou případech, ať už zletilého nebo nezletilého potomka, dochází zkrácením jejich povinného dílu k omezení jejich ochrany, kterou jim NOZ poskytuje. Další změny, které dostal povinný díl účinností NOZ, byla změna jeho povahy. Povinný díl je již pouhou pohledávkou nepominutelného dědice vůči ostatním dědicům, která se většinou uspokojuje v penězích. Opomenutí nepominutelného dědice v posledním pořízení již nezpůsobuje jeho relativní neplatnost, tomuto dědici již pouze vzniká nárok na uplatnění svého práva na povinný díl v penězích. Toto pojetí lze považovat za promítnutí a posílení zásady závaznosti zůstavitelovy vůle. S povinným dílem dále souvisí otázka, zda má být nepominutelný dědic o svém nároku na povinný díl soudním komisařem poučován. Nárok na povinný díl je otázkou práva hmotného a jako o takovém by o něm neměl soudní komisař nepominutelného dědice poučovat. Názory na tuto otázku se však liší. Osobně se však přikláním spíše k názoru, že soudní komisař by měl nepominutelného dědice o právu na povinný díl pouze vyrozumět, neměl by ho však o tomto právu poučovat. Soudní komisař by tak neměl nepominutelného dědice poučit o možnosti namítat neplatnost závěti.

Pro institut vydědění přinesl NOZ také řadu změn. Za nejpodstatnější a dle mého názoru v praxi problematickou je odpadnutí povinnosti uvádět v prohlášení o vydědění tento důvod, který zůstavitele k vydědění nepominutelného dědice vedl. Neuvedením důvodu může docházet ke značným problémům, souvisejícím s prokázáním takového důvodu. Bude tedy povinností

osob, které mají dědit namísto tohoto nepominutelného dědice, aby prokázaly, že je zde platný důvod vydědění. Pokud se jim však takový důvod nepovede vůči nepominutelnému dědici prokázat, má tento právo na povinný díl. Dokazování takového důvodu bude velice problematické, neboť již nebude možné dostatečně zjistit skutečnosti, které k tomu zůstavitele vedly, neboť ten se již nebude moci dokazování jako svědek zúčastnit. Chápu, že v některých případech má neuvedení důvodu vydědění za účel chránit pověst nepominutelného dědice a jeho postavení. Osobně se však přikláním k názoru, že důvod vydědění by měl být v prohlášení uveden. Rovněž dochází ke změně, v jakém časovém okamžiku musí existovat důvod vydědění. Na základě předchozí právní úpravy musel tento důvod vydědění existovat v době prohlášení vydědění, dle NOZ je nutné prokázat existenci tohoto důvodu k okamžiku smrti zůstavitele. Tímto dochází zejména ke zjednodušení prokázání takových důvodů, které vyžadují určitou trvalost jednání potomka.

S institutem vydědění souvisí také otázka, zda v případě platného vydědění zaniká nepominutelnému dědici pouze právo na povinný díl nebo i jeho právo na dědický podíl. Osobně se přikláním k názoru, že v případě platného vydědění zaniká nepominutelnému dědici i právo na dědický podíl, i když NOZ hovoří jen o vyloučení z práva na povinný díl. Hlavním účelem, a především vůlí zůstavitele při vydědění je dle mého názoru zamezení nepominutelnému dědici jakéhokoliv kořistění z pozůstalosti. Vyděděním dochází nejen k zániku práva na povinný díl, ale je i tzv. negativní závětí.¹⁶⁴

Rovněž u důvodu vydědění pro zadlužení nebo marnotratnost může docházet k výkladovým problémům, a to s ohledem na otázku, k jakému okamžiku se bude tato situace posuzovat. Lze se v tomto případě přiklonit spíše k názoru, dle kterého bude rozhodující okamžik smrti zůstavitele a existence či naopak neexistence zadlužení či marnotratnosti. Pokud tedy k okamžiku smrti zůstavitele již neexistuje tento důvod, pro který byl nepominutelný dědic vyděděn, nevzniká tedy nebezpečí, že potomkům takové dědice nebude zachován povinný díl, měl by mít tento nepominutelný dědic právo na povinný díl. Bude však otázkou judikatury, jaký přístup v této otázce zvolí.

Problematickým se s přijetím NOZ jeví i postavení potomků nezpůsobilého dědice. V praxi neexistuje jednotná shoda, zda postavení takových potomků by se mělo řídit § 1483 NOZ, či § 1646 odst. 3 NOZ. V případě uplatnění § 1483 NOZ by nastoupili tito potomci

¹⁶⁴ TALANDA, Adam, TALANDOVÁ, Iveta. Postavení nepominutelného dědice. *Právní rozhledy*. 2019, roč. 27, č.7, s. 229

namísto nezpůsobilého dědice v rámci zákonné posloupnosti. Pokud bychom aplikovali § 1646 odst. 3 NOZ, záleželo by, zda takový nezpůsobilý dědic přežil zůstavitele či nikoliv. Osobně se přikláním spíše k aplikaci § 1646 odst. 3 NOZ. Je však jasné, že odpověď na tuto otázku bude muset přinést až judikatura.

Současná právní úprava se těmito změnami snažila reagovat na dynamiku společnosti a změnu sociálních poměrů. V průběhu psaní diplomové práce jsem se pokoušela najít odpověď na výzkumné otázky položené v úvodu diplomové práce. První otázkou bylo, zda je úprava dědického práva po rekodifikaci soukromého práva efektivní, systematická a v první řadě dostačující. Musím říct, že přijetím NOZ došlo k řádné propracovanosti úpravy dědického práva oproti předchozí právní úpravě. NOZ se snaží poskytnout odpovědi, na některé výkladové problémy, které vyvstaly za účinnosti předchozí právní úpravy. Osobně mám za to, že úprava dědického práva je po rekodifikaci soukromého práva velice systematicky strukturovaná a srozumitelná.

Přestože se NOZ snažil najít odpovědi na výkladové problémy z OZ 1964, nebylo možné pojmout do tohoto předpisu všechny situace, které mohou v běžném životě nastat. Některé odpovědi na otázky, které se v NOZ mohou jevit jako problematické, byly nastíněny v rámci této diplomové práce. Je však nepochybné, že odpovědi na tyto otázky bude muset přinést až budoucí judikatura. Co se týče nepominutelného dědice, zachoval NOZ zásady ochrany, které se ukázaly jako efektivní již za účinnosti OZ 1964. NOZ také zákonně upravil otázky, které působily za účinnosti předchozí právní úpravy výkladové problémy a které bylo nutno řešit judikatorně. Úprava této problematiky tak dostává větší stability, které se jevila jako potřebná.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

1. BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. 301 s.
2. BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001. Zákony s poznámkami*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. 507 s.
3. ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s.
4. CHALUPA, I., REITERMAN, D., MUZIKÁŘ, M. *Dědické právo. Základy soukromého práva IX*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. 180 s.
5. MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Leges, 2011. 432 s.
6. NOVOTNÝ, Petr, NOVOTNÁ, Monika. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství GRADA Publishing, 2017. 159 s.
7. OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. Praha: Nakladatelství Argo
8. PAULDURA, Lukáš a kol. *Slovník právních pojmů. Občanský zákoník*. Praha: Nakladatelství Wolters Kluwer, a. s., 2014. 232 s.
9. SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Linde, 2013. 151 s.
10. SVEJKOVSKÝ, Jaroslav. *Nový občanský zákoník: srovnání nové a současné úpravy občanského práva*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2012. 792 s.
11. SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2014. 377 s.
12. ŠEŠINA, Martin, MUZIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. 896 s.

Komentářová literatura

1. FIALA, Roman, DRÁPAL Ljubomír. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015. 648 s.
2. ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, Díl III., svazek 1*. Praha: V. Linhart, 5424 s.

3. SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015. 1056 s.
4. ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník- Komentář- Svazek IV*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Wolters Kluwer ČR, 2014. 728 s.

Odborné časopisy

1. BEDNÁŘ, Václav. Několik poznámek k vydědění. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 10, s. 25-28.
2. DRÁPAL, Ljubomír, ŠEŠINA, Martin. Povinný díl a jeho vypořádání. *Ad notam*. 2016, roč. 22, č. 6, s. 15-20
3. HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 11, s. 381-387.
4. KOHOUTEK, Jan. Nepominutelný dědic jako účastník řízení o pozůstalosti. *Ad Notam*. 2015, roč. 21, č. 5, s. 3-6.
5. MALÁ, Lenka. Základní rámec hmotného dědického práva ve Francii. *Ad notam*. 2014, roč. 20, č. 5, s. 7-11.
6. TALANDA, Adam, TALANDOVÁ, Iveta, PLAŠIL, Filip. Postavení nepominutelného dědice. *Ad Notam*. 2019, roč. 25, č. 1, s. 27-41
7. TALANDA, Adam, TALANDOVÁ, Iveta. Postavení nepominutelného dědice. *Právní rozhledy*. 2019, 27roč., č.7, s. 229
8. TALANDA, Adam, TALANDOVÁ, Iveta. Vliv vydědění na potomky vyděděného. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2016, roč. 24, č. 4, s. 653-660

Právní předpisy

1. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
3. Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
4. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
5. Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění ke dni 31.12.2013
6. Zákon č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský, ve znění ke dni 1.1.1935
7. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník z roku 1937

Internetové zdroje

1. Francouzský občanský zákoník – *Code Civil* [online]. legifrance.gouv.fr, konsolidovaná verze k 1. 10. 2017. [cit. 20. 11.2019] Dostupné na <<http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721>>.
2. Quotité disponible et réserve héréditaire [online]. droit-finance.commentcamarche.com. [cit. 20. 11.2019] Dostupné na <<https://droitfinances.commentcamarche.com/contents/1010-quotite-disponible-et-reserve-hereditaire>>
3. KOLDIN, Pavel Kristián. *Práva městská království českého a markrabství moravského*. [online] Dostupné na <https://archive.org/stream/prvamstskkrlovs00koldgoog/prvamstskkrlovs00koldgoog_djvu.txt>
4. *Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze)*. [online]. Obcanskyzakonik.justice.cz, 3. 2. 2012. [cit. 20. 10. 2019] Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

Judikatura

1. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29.5.1997, sp. zn. 2 Cdon 176/96.
2. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26.9.1997, sp. zn. 2 Cdon 86/97.
3. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20.01.2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002.
4. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26.06. 2003, sp. zn. 30 Cdo 889/2002.
5. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 15.05.2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006.
6. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24.06. 2009, sp. zn. 33 Cdo 4398/2007.
7. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20.11.2009, sp. zn. 21 Cdo 3992/2008
8. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24.11.2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010.
9. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25.10.2010, sp. zn. 21 Cdo 3977/2010.
10. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28.11.2013, sp. zn. 21 Cdo 3213/2012.
11. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24.04.2015, sp. zn. 21 Cdo 2860/2013.
12. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13.03.2015, sp. zn. 21 Cdo 1939/2013.
13. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16.12.2016, sp. zn. 21 Cdo 486/2016.
14. Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9.8.1996, sp. zn. 6 Co 10/96
15. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 12. 1997, sp. zn. 24 Co 315/97.
16. Rozhodnutí Krajského soudu v Brně, sp. zn. 18 Co 310/98
17. Rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové, sp. zn. 17 Co 57/2002.

18. Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 15. 11. 2016, sp. zn. 11 Co 433/2016.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá osobou nepominutelného dědice a problematikou jeho vydědění. V rámci jednotlivých kapitol jsou vymezeny pojmy relevantní pro diplomovou práci, stručně je nastíněn historický vývoj dědického práva, zvýšená pozornost je věnována úpravě nepominutelných dědiců a vydědění. V dalších kapitolách je poté podrobně rozebrána úprava nepominutelného dědice a vydědění dle zákona č. 89/2012 Sb., v poslední části se diplomová práce zabývá komparací s francouzskou právní úpravou.

Diplomová práce se zároveň snaží odpovědět na výzkumnou otázku, zda je právní úprava nepominutelného dědice po rekodifikaci soukromého práva efektivní, systematická a v prvé řadě dostačující. A také zda právní úprava nějakým způsobem reagovala na kritiku úpravy dědického práva v rámci předchozí právní úpravy. V rámci diplomové práce jsou použity zejména dvě výzkumné metody, konkrétně metoda popisná a metoda komparativní.

Klíčová slova

Dědic, nepominutelný dědic, vydědění, povinný díl

Abstract

This diploma thesis deals with forced heir and his disinheritance. In individuals chapters, there would be described all terms related to this problematic. There would be shortly described history of inheritance law with focusing on institutes related to this diploma thesis. In next chapters, there would be described problematics of forced heir and his disinheritance according to civil code n. 89/2012 Sb. In the end, there will be briefly compared Czech legislation to French legislation.

The diploma thesis is trying to find answer to question if the adjustment of the forced heir and his disinheritance is sufficient. The diploma thesis uses two types of research methods, the descriptive method and the comparison method.

Key words

Heir, forced heir, disinheritance, forced share